

Rom Anututä nin inita biᶇ^{am} nimagutta nadäk tawaᶇ peᶇ^{kuko} unitäᶇo manbiᶇ^{am}

1 ✧ Pol näk, Anututä Jesu Kristo täᶇo epän ämagän aposoro kubä ude iretta iwoyäᶇpäᶇ nepmaᶇkuk. Iwoyäᶇpäᶇ nepmaᶇkuko uwä Anutu täᶇo Manbiᶇam Täga u yäᶇahäᶇjira komeni komeni kwekta näk yäpmäᶇ danijuk.

2 ✧ Täᶇpäkaᶇ Manbiᶇam Täga u api ahäwek yäᶇ Anututä bian profet yäwet-pewän kudän täᶇirä Anutu täᶇo man kudän kudupi uken danik täkamäᶇ.

3 ✧ Kudän täᶇkuᶇo u Nanaki-inik uterak bureni ahäwekta kudän täᶇkuᶇ. Nanaki komegup ikek ahäk-ahäk uwä Devit täᶇo orani.

4 ✧ Upäᶇkaᶇ kumbani-ken naniktä akuᶇkuko unita siwoᶇi kuᶇat-kuᶇat täᶇo Munapiktä U Anutu täᶇo Nanaki, kehäromi pähap ikek yäᶇ kwawak niwoᶇäretak. Uwä Ekäninin Jesu Kristo.

5 ✧ Täᶇpäkaᶇ Kristotä epän täᶇkuko uterak, ba unitäᶇo wäpi biᶇam ärowän yäᶇpäᶇ wäp aposoro yäput. Näk ᶇode täkta oraᶇ namiᶇpäᶇ iwoyäᶇpäᶇ nepmaᶇkuk; Näk guᶇ ämawebe komeni komeni Kristo unitäᶇo biᶇam yäwerira ätutä unita nadäkinik täᶇpäᶇ gämori-ken kuᶇatneᶇta.

✧ **1:1:** Apos 9:15, 13:2; Gal 1:15 ✧ **1:2:** Rom 16:25-26; Tai 1:2

✧ **1:3:** Mat 22:42; Rom 9:5, 2Ti 2:8 ✧ **1:4:** Apos 13:33 ✧ **1:5:**

Apos 26:16-18; Rom 15:18; Gal 2:7-9

6 Tãñpãkañ Rom yotpãrare-ken nanik in imaka, ämawebe ukät nanik, Jesu Kristota biñam itneñta tämagurani.

7 ✧ Eruk, man kudän ño, äbot Anututä gäripi-inik nadäñ tamani, ba siwoñi kuñatneñta iwoyäwani Rom yotpãrare-ken it täkañ inta kudän täyat. Tãñpãkañ orakorak ba bänep pidäm Nanin Anutukät Ekäninin Jesu Kristo uken naniktä intä terak äroton.

Poltä Rom ämawebe yabäka nadäñkuk

8 ✧ Eruk, pengän ñode yäwa; Nadäkinikjin täño manbiñam äma komeni komenitä nadäwä täga täk täyak unita Jesu Kristota yãñpãñ Anutuna bänep täga pähap iwet täyat.

9 ✧ Nadäkañ? Bänepna nadäk-nadäkna gupna kuduptä Anututa watä epän täñ imiñpãñ Nanaki täño manbiñam yãñahäk täyat. Eruk, Anutu unitä nabäñirän man ño täwera nadäwut;

10 ✧ Anutu-ken yãñapik man yäk täyat uwä inta nitek wari wari iwet täyat. Tãñpãkañ kubä iwet täyat uwä ñode; Anutuna nadäñ namiñiri kädet kubä ahäwänä Rom äbot täñpani-ken kañ kwa yãñ iwet täyat.

11 Nadäkañ? Gäripna tañi uwä in tabäka nadätat. Inken äreñpãñ iron ätu Kudupi Munapik-ken nanik täñkentäñ tamapãñ kehärom tañpãñ kañ irut yãñ nadätat.

12 Ba ñode yäwa, näk inken ärewero uwä nadäkiniknin täño bureni kowat iwonjärewän täñpãñ bänepnin täñpidäm tak täne.

✧ **1:7:** Nam 6:25-26, 1Ko 1:2, 2Ko 1:1; Efe 1:2 ✧ **1:8:** 1Te 1:8

✧ **1:9:** Efe 1:16; Plp 1:8, 1Te 2:5,10 ✧ **1:10:** Apos 19:21; Rom 15:23,32

13 ✧ Upänkaŋ notnaye, mebärinata tänguŋ täneŋo udeta ɲode täwetat; Guŋ ämawebe ätuken epän täŋira Ekänita biŋam täk täkaŋ udegän inken ärenpäŋ bämopjin-ken bureni pewa ahäкта wari yäk täyat. Upänkaŋ ärewayän täŋira imaka imaka ätutä kädet täŋpipiŋ namik täkaŋ.

14 Näk Grik ämawebe ba ämawebe kome ätuken nanik imaka, äma nadäk-nadäk ikek ba äma guŋguŋi u kudup, watä epän täŋ yämikta yän namani.

15 Mebäri unita Rom äbot täŋpani in Manbiŋam Täga ɲo täwet ahäкта bänepna kädäp ijik täyak.

16 ✧ Näk Manbiŋam Täga unita nadänjira imaka mäyäki niked nämo täk täyak. Nämo, uwä Anutu täŋo kehäromi ämawebe wakiken nanik wädän tädotpäŋ yepmak täyak. Ämawebe manbiŋam u nadänpäŋ iyap tänayän täŋo uwä irit kehäromita biŋam api täneŋ. Manbiŋam u Juda äbotken naniktä jukun nadänkuŋ. Täŋpäkaŋ u punin terakä guŋ äbotken naniktä nadäкта yäwani.

17 ✧ Manbiŋam Täga unitä kädet Anututä iwatpäŋ ämawebeta siwoŋi ämawebe yän yäntären yämik täyak u kwawak niwoŋäretak. Uwä ɲode; Anutu iŋamiken siwoŋigän itta kädet kubä nämo pätak. U nadäkiniktä nadäkinik terakgän. Nadäkinik täŋpeŋ kuŋatnayän täŋo uwä Anututä äma u siwoŋi äma yän api yäntären yämek. Unitawä ɲode kudän täwani; Ämawebe nadäkiniki terak Anututä siwoŋi ämawebe yän yäntären yämik täyak uwä irit kehäromi yäpmäкта biŋam.

✧ **1:13:** Apos 19:21; Jon 15:16 ✧ **1:16:** Sam 119:46; Mak 8:38, 1Ko 1:18-24; Apos 13:46 ✧ **1:17:** Rom 3:21-22; Hab 2:4

Anutu imata kokwawak nadätak?

18 ✧ Ämawebetä Anutu mäde ut imiñkañ kädet wakiwaki iwatpäñ Anutu täño man bureni yejamäk täkañ. Unita Anutu kunum gänañ naniktä kokwawaki kwawak pewän ahäk täkañ.

19 ✧ U mebäri ñodeta; Anututä iniken mebäri ämawebe kudupta kwawak peñ yämiñkuko unita mebärini ätu ämatä nadänañi u nadäk täkañ.

20 ✧ Anutu u ämatä kënañi nämo upäñkañ kunum kenta kome pewän ahäñkumän-ken yäput peñpäñ imaka mebäri mebäri pewän ahäñkuño unitä kehäromini paot-paori nämo ba iniwä Anutu yäñ kwawak yäñahäñ yäpmäñ äbatak. Kwawak yäñahäñirän äma kuduptagäntä kañpäñ nadäk täñ yäpmäñ äbuñonitä apiño nin udegän kañpäñ nadäk täkamäñ. Unita äma kubätä wohut-wohut man ñode täga nämo yäwek; Näk Anutu täño mebäri nämo nadätat unita käderi irepmit täyat yäñ täga nämo yäwek. Nämoinik!

21 ✧ Anutu itak yäñ nadäñkañ upäñkañ nadäwä Anutu nämo itak bumik täñpäpäñ, nämo orañ imik täkañ, ba bänep täga nämo nadäñ imik täkañ. Nämo, nadäk-nadäki peñ awähutpäñ jopi ude täñpäñ guñ bureni täñkuñ. Ude irirä bipmäñ uranitä nadäk-nadäki uwäk täñpäñ yepmañkuk.

22 ✧ Äma udewani Nin nadäk-nadäknin nitek yäñ yäk täkañ upäñkañ nämoinik! U guñ itkañ.

23 ✧ Anutu paot-paori nämo unitäño wäpi pähap iniñ oretñañipäñ komenita äma ba imaka paotpaot

✧ **1:18:** Efe 5:6; Kol 3:6, 2Te 2:12 ✧ **1:19:** Apos 14:15-17; Apos 17:24-28 ✧ **1:20:** Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hib 11:3 ✧ **1:21:** Efe 4:17-18 ✧ **1:22:** Jer 10:14, 1Ko 1:20 ✧ **1:23:** Lo 4:15-19; Sam 106:20

ikek, barak, tom, gämok, gwakgwak unitäño wärani orañ yämik täkañ.

24 ✧ Ude täk täkañ unita Anututä yabäñ äwaräkuk täñirän bänep nadäk-nadäki-ken nadäñ gärip waki pewä ahäwäpäñ kubokäret kädet mebäri mebäri kowat tänpän tänpäñ bänepi gupi tänpäwak täkañ.

25 ✧ Täñkañ Anutu täño mebäri kwawak itkuko u peñpäñ jop manmanta nadäwä bureni tänpäpäñ kuñat täkañ. Ude täñkañ Anututä imaka pewän ahäwani u yäniñ oretpäñ watä epän täñ yämiñpäñ Anutu pewä ahäwani ini u mäde ut imik täkañ. Yäke! Ämawebe kuduptagän Anutu u wäpi wari wari yäpmäñ akuk tänañi! Bureni!

26 Tänpäkañ ämawebe Anutu mäde ut imiñkuño uwä Anututä yabä kätäñirän iniken gärip iwatpäñ ämatä nämo tänañi pewä ahäk täkañ. Wära! Webetäwä nädapi täktäk kädet Anututä peñ yämiñkuko u irepmiñpäñ kudän nämo tänañi webe noriye-kät kowat tänpän täk täkañ.

27 ✧ Tänpäkañ äma ätutä udegän, nädapi täktäk kädetta bitnänpäñ kañgärip täño kädäpitä tänpewän ämatä ämakät waki pewä ahäk täkañ. Ude täñirä peñawäk täño kowata iniken gupi bänepi bok tänpäwak täkañ.

28 Ba ugän nämo. Äma udewani uwä Anutu täño mebäri nadäñkañ upäñkañ jop nadäñ ärowani täñ imik täkañ unita Anututä mäde ut yämiñpewän nadäk-nadäki paoräpäñ imaka nämo tänañipäñ täk täkañ.

✧ 1:24: Apos 14:16 ✧ 1:25: Jer 13:25; Jer 16:19; Rom 9:5 ✧ 1:27: Wkp 18:22; Wkp 20:13, 1Ko 6:9

29 Ude tänpän imaka waki mebäri mebäri kudup ḡode täḡ morek täkaḡ; Nadän-gärip waki, ämäḡi täktäk, peḡawäk, närepmirek-gärepmirek terak kok-wawak, äma kumän-kumän urut, iwan kowata kowata, yän-yäkḡarani ba jopman yäkyäk unitä ahäḡpäḡ tokḡeḡ pätak.

30-31 Ba yänpäḡ-yabän yäwat, man kowat-ibewän, Anutu iwan täḡ imikimik, ärowani kudän täktäk, gup yäpmän ärokärok, waki kädet pewä ahäk-ahäk, meḡnan täḡo man bitnäḡ, bänep nadäk-nadäki nämo kuḡat-kuḡat, butewaki nämo nadänkaḡ komi jop yämik-yämik, ba bänep ironi nämo.

32 Anututä äma kädet udeyani täḡpani uwä paot-paotta biḡam täkaḡ yän yäwani u nadänkaḡ upänkaḡ gwäk pimiḡpäḡ pen täk täkaḡ. Ba ugän nämo, ätutä kädet udegän täḡirä oret yämik täkaḡ.

2

Anututä man epän siwoḡi täk täyak

1-3 ✧ Eruk, Anututä äma kädet wakiwaki udeyani täḡpani unita kowata api yämek. Täḡkaḡ kowata yämayän täyak uwä siwoḡi api yämek yän nadäk täkamän. Upänkaḡ äma gäk, jide tänpän gäkḡaken mebärika käbop pewen? Ämatä waki udeyani täḡirä yäpmän danik täyan uwä gäkḡaken mebäri imaka, kwawak pek täyan ubayän. Yäpmän danik täyan udegän gäkḡa täk täyan. Äma udeyani täḡpani yäpmän danik täyan upänkaḡ kudän udeyanigän täk täyan unita jide? Anututä nabän koreḡirän kowata api irepmiret yän nadätan? Nämoink!

4 ✧ Täḡpäkaḡ Ekänitä iron pähap tänpän bänepka

äyänut yänpän gäk gabän korenpän kwikinik itsämäk täyak unita imata nadäwi äpani täk täyak? Gäk bänepka äyänutta ude oraŋ gamik täyak u nämo nadätan?

⁵ Upänkaŋ bänepka nämo äyänutkaŋ kädēt waki u ehuranigän täk täyan uwä Anutu täŋo kokwawak kädäp bukä ude täk täyan. Buŋät yäpmän äronjiri Anutu täŋo kokwawak kadäni pähapken Anutu täŋo yäntärek man siwoŋi kwawak ahänirän kokwawak päke unitä ijinpän api gewän kumben.

⁶ ✧ Node nämo nadätan? Kadäni uken Anututä ini ämawebe kuduŋtagän täktäki terak gwäki kowata api yämek.

⁷ ✧ Äma kudän tägatäga pen täŋ yäpmän kuŋpän irit paot-paori nämo, wäpi biŋam ba orakorak ikek u kaŋ-ahäkta gwäk pimiŋpän kuŋatnayän täŋo uwä irit kehäromi api yämek.

⁸ Täŋ, äma initagän nadänpän man bureni mäde ut imiŋpän tänpäwak täŋo man buraminayän täŋo uwä kokwawak ba kowata komigämän api kaŋ-ahäneŋ.

⁹ ✧ Anututä waki täŋpani kuduŋtagänta bäräpi taŋi ba komi epän pähap api yämek. U Juda äbotken nanikta jukun yämiŋkaŋ guŋ äbotken nanikta imaka, api yämek.

¹⁰ Upänkaŋ äma kudän tägatäga tänayän täŋo u kuduŋtagänta orakorak, wäp biŋam ba kwini terak irit api yäpneŋ. U Juda äbotken nanikta jukun yämiŋkaŋ guŋ äbotken nanikta imaka, api yämek.

¹¹ ✧ Imata, Anutu uwä äbot wäpi terak nämo

✧ **2:6:** Mat 16:27; Jon 5:29, 2Ko 5:10 ✧ **2:7:** 2Te 1:8 ✧ **2:9:** Rom 1:16 ✧ **2:11:** Efe 6:9, 1Pi 1:17

api yäpmäj daniwek. Nämo, u iniken nadäk-nadäk siwoŋji kubägän u terak Juda äbotken nanikkät guŋ äbotken nanik bok api yäpmäj daniwek.

Baga man u äma bänepi-ken kudän täwani

¹² Uwä ŋode; Äma äbot Moses täŋo бага man niked nämotä kuŋatkaŋ waki täk täkaŋ u kudup, бага mani nämo upäŋkaŋ momini uterak api paotneŋ. Täŋpäkaŋ äma äbot бага man nikedtäwä waki täk täkaŋ u kudup Moses täŋo бага mantä mebarini kwawak yäŋahäŋirän paot-paotta biŋam api yäpmäj danineŋ.

¹³ ✧ U imata, бага mantä ini täŋpewän äma kubä Anutu iŋamiken siwoŋji täga nämo irek. Baga man u jukunitägän nadänayäŋ täŋo uwä Anututä yabäŋirän siwoŋji ämawebe nämo api täneŋ. Nämo, nadäŋpäŋ buraminayäŋ täŋo uyaku, siwoŋji yäŋ api yäŋtäreŋ yämek.

¹⁴ ✧ Täŋpäkaŋ äma ätu guŋ äbotken nanik, Moses täŋo бага man nämo nadäwanitä iniken nadäk terak бага man täŋo käderi iwatpäŋä, Moses täŋo бага mani nämo upäŋkaŋ бага man nadäwani bu-mik äworek täkaŋ.

¹⁵⁻¹⁶ ✧ Ude täŋirä бага man bänepi-ken kudän täwani yäŋ kwawak niwoŋäreк täyak. Eruk, бага man bänepi-ken kudän täwanitä bänepi yäput täyak. Täŋpäkaŋ kadäni pähapken bänep nadäk-nadäkitä yäpmäj äyäŋutpäŋ täga täyan yäŋ ba waki täyan yäŋ api yäwerek. Kadäni uken Anututä Jesu Kristo iwet-pewän ämawebe bänepi-ken imaka käbop pätak

unitäño mebäri kwawak api pewek. Bureni, biñam man näkä yäñhäk täyat uterakgän api ahäwek.

Juda äma bureni u äma jidewani?

17 ✧ Eruk, in wäpjin Juda äma yäñ yäk täkañ unita jide täwerayän? Intä Moses täño бага man terak yengämä pek täkañ. Ude täñkañ nin Anutu dubiniken irani yäñ biñam yäk täkañ.

18 Täñkañ kädet Anututä gäripi nadäk täyak u nadäk täkañ, ba unitäño бага man täwetpäñ täwoñärek täñpani unita imaka siwoñi täkta yäwani u kudup nadäwä tärek täkañ.

19-20 ✧ Ude täñkañ ñode nadäk täkañ; Baga man injit täkamäñ unitä nadäk-nadäk täga kudup ba man bureni kudup uwäk täyak unita nin äma dapuri tumbani täga yämagutne, ba bipmäñ urani-ken irani täño penyänek uwä nin yäñ nadäk täkañ. Täñkañ ämawebe guñguñi, ba ironironi man bureni täño kädet siwoñi u yäwetpäñ yäwoñärek täga täne yäñ nadäk täkañ.

21 ✧ Eruk jide? In ude nadäñpäñ äma ätu Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñärek täñkañ injinken bänepjin nämo yäwet täkañ. Kubota nämo täneñ yäñ yäwetkañ injin kubota täk täkañ.

22 Ba yanäpi täñpanitä kubokäret nämo tädeñ yäñ yäwetkañ injin kubokäret kädet iwat täkañ. Ba anutu jopi nämoinik nadäñ yämineñ yäñ yäwet täkañ upänkañ in guñ äma täño kudupi yotta yabängärip täñpäñ tuñumi kubota täk täkañ.

✧ **2:17:** Jem 2:19 ✧ **2:19-20:** 2Ti 3:5,15; Mat 15:14; Luk 18:9

✧ **2:21:** Sam 50:16-21; Mat 23:3-4

23 Nin baga man nadawani yäj biŋam yäk täkaŋ upäŋkaŋ Anutu täŋo kädet irepmit täkaŋ uwä wäpi iniŋ iwet täkaŋ.

24 ✧ Ude täŋirä Anutu täŋo man kudän täwani kubä ɲode unitä bureni täyak; Juda äma intäŋo mebarita yäŋpäŋ guŋ ämatä Anutu yäŋärok iwet täkaŋ.

25 ✧ Nin gupnin moräk madawani unita Anututa biŋam takamäj yäj biŋam yäk täkaŋ upäŋkaŋ ɲode täwera nadawut; Moses täŋo Baga man iwatpäŋ kuŋatnayäj täŋo uyaku gupjin moräk madawani u Anututä kawän imaka bureni kubä api täŋpek. Täŋ, baga man kubä irepmitnayäj täŋo uwä gupjin terak kudän itak u bureni nämo, nämo täŋpani bumik api täŋpek.

26 ✧ Täŋpäkaŋ man unitäŋo kukŋini ɲode pätak; Guŋ äma kubä gupi moräk nämo madawanipäj baga man täŋo kädet iwarayäj täko uwä Anututä kawän gupi moräk madawani ude api äworewek.

27 Nadäkaŋ? In Juda äbot Moses täŋo baga man nitek ba gupjin moräk madawani upäŋkaŋ inä baga man u irepmitnayäj täŋo uwä, äma gupi moräk nämo madawanitä baga man täŋo kädet u iwatnayäj täŋo uwä mebarijin kwawak api pewä ahäneŋ.

28 ✧ Täŋpäkaŋ Juda äma bureni u äma jidewani? Ba gup moräk madawani bureni u jidewani? Äma iŋami dapun Juda täŋo iŋam dapun ikek u nämo, ba gupi-tägän Anutu täŋo kudän yäpmäj kuŋat täkaŋ u nämo!

✧ 2:24: Ais 52:5; Ese 36:20 ✧ 2:25: Jer 4:4, 9:25 ✧ 2:26: Gal 5:6

✧ 2:28: Jon 7:24, 8:39

29 ✧ Nämoinik! Juda äma bureni uwä äma Juda täño nadäk-nadäk bänepitä yäpmäñ kuñarani. Ba äma Anutu täño kudän bänepi-ken täñpani u. Kudän uwä Munapiktä täñpani, бага man terak gupi moräk madäk-madäk u nämo. Äma udewani uwä ämatä nämo käwep orañ yämineñ. Upäñkañ Anututä ini orañ yämik täyak.

3

Anutu nadäk siwoñigän iñit täyak

¹ Unita, yänyabäk kubä ñode; Jide? Juda äma uwä äma gägäni päke ukät uterakgän itkañ? Ba gupi moräk madäk-madäk u imaka bureni nämo?

² ✧ Ude nämo! Juda äma u imaka mäyap yäniñ kirewani. Anututä Juda nanikta iniken manbiñam mebäri mebäri yäwetpäñ yäwoñärek täñpewän manbiñam unitäño mähemi däkñeñkuñ.

³ ✧ Upäñkañ Juda äbot ätu uwä man u mäde ut imiñpäñ Anututa nadäñ imikinik nämo täñkuño unita jide? Ude täñkuño unita Anututä udegän, iniken man bian yäñkuko u nämo iwatpäñ Juda äma u mäde api ut yämek?

⁴ U nämotä nämoinik! Äma kuduptagän jop man-man yäkyäk täño mähemi itneño upäñkañ Anutu u inipärik, yäwän bureni ahäwani mähemi itkukotä api it yäpmäñ ärowek. Unita man kudän kubä ñode pätak;

Gäk man yäñiri ämatä u man bureni-inik yäñ kañ nadäwut!

✧ **2:29:** Lo 30:6; Kol 2:11, 1Ko 4:5, 2Ko 10:18 ✧ **3:2:** Sam 147:19-20; Rom 9:4 ✧ **3:3:** Rom 9:6, 11:29, 2Ti 2:13

*Ba yäntärek mankatä bureniḡän api ahäwek.
Sam 51:4*

⁵ Nin nadäkamäj; Waki täktäknintä Anutu u siwoŋi-inik yäj kwawak pena ahäk täyak. Eruk, mebäri ude pätak u bureni täŋpäwä Anututä wakinin täŋo kowata täga niminaŋi nämo yäj täga yäne? (Man ŋowä äma täŋo nadäk-nadäk terak yäyat.)

⁶ Ude nämoinik yäne! Momita kowata yämik-yämik kädet siwoŋi nämo päreko uwä jide täŋpäŋ Anututä komen ämawebe täŋo täktäk täga yäpmäj daniwek?

⁷ Täŋpäkaŋ äma kubätä ŋode käwep yäwek; Näkŋo jopman yäkyäknatä Anutu u man siwoŋiḡän yäwani yäj kwawak pewän ahäŋirän wäpi biŋam taŋi yäpmäk täyak. Unita Anututä jideta näka waki täŋpani yäj näwet täyak?

⁸ ✧ Man udewani uwä man jopi-inik, äma kubätä ŋode yäweko ude bumik; Eruk, waki täŋitna, kädet siwoŋi kaŋ ahäwän! Jop man u äma ätutä näkä terak wähurirä yäjupit täyat. Man ude yäk takan unita kowata waki yäpmäkinik täŋirä api tägawek!

Äma kuduptagän siwoŋi kädet irepmirani

⁹ ✧ Unita jide? Juda äbot nintä äma äbot gägäni ätu yärepmitpäŋ ninin pärik kubä itkamäj ba jide? Nämoinik! Yämäŋo udegän, Juda äbotken nanik ba guŋ äbotken nanik, nin kudup wakita watä epän täk takamäj.

¹⁰ ✧ Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Äma kubätä siwoŋi nämoinik kuŋat täyak.

- 11 Ba äma kubätä nadäkinik ikek nämo kuŋat täyak. Ba Anutu dubini-ken kukta epäni nämo täk täkaŋ.
- 12 Ämawebe kuduptagän siwoŋi kädet mäde ut imiŋpäŋ wakiniik täjkuŋ. Wära! Kubätä imaka siwoŋi kubä nämo täk täyak. Nämoinik! *Sam 14:1-3*
- 13 ✧Meni kábäŋ taräki, äma kumbani täŋo kábäŋ ude. Menitä jop mangän yäk täkaŋ. Man yäk täkaŋ uwä komigämän, gämok meni ude. *Sam 5:9*
- 14 Meni jinomtä man jägämi, täŋpäwak man pewä ahäk täkaŋ. *Sam 10:7*
- 15 ✧Täŋkaŋ ämik täkta pidämigän nadäŋpeŋ kuŋat täkaŋ.
- 16 Deken deken kuŋarirä täktäk wakini unitä ämawebe täŋo irit täga u pewän paot täkaŋ.
- 17 Äma udewanitä bätaki säkgämän itta kubä nämo nadäk täkaŋ. *Ais 59:7,8*
- 18 Täŋpäkaŋ Anututa umun kubä nämo nadäk täkaŋ. *Sam 36:1*
- 19 Eruk, nin ŋode nadäkamäŋ; Moses täŋo бага man uwä Juda äbot ninta nimani unita nintä unitäŋo jukumani u nadäne. Baga man unitä ämawebe kudup mebärinin kwawak peŋ nimiŋjirän momininta äwo täga nämo yäne. Nämoinik, äma kuduptagän Anutu iŋamiken mominin nikek unita kowata yäpmäkta biŋam täkamäŋ.

20 ✧ Mebäri unita бага ман кăдет iwat-iwat unitäwä Anutu inamiken täga nämo yäpän-siwonj tawäpäñ nipmanjek. Nämo, бага ман unitäwä mominin kwawakgän niwonjärek täyak.

Anutu inamiken siwonji iritta man

21 ✧ Upänkañ apinowä kădet Anututä iwatpäñ ämawebe inamiken yäpän-siwonj tawäpäñ yepmak täyak u kwawak ahatak. U бага ман iwat-iwat kădet terak nämo. Täñpăkañ manbiñam Mosestä kudän täwani ukät man profet bianitä yäñahäwani unitä Anutu täño täktäk kădet ñonita yäñahäwani.

22 ✧ Täktäk kădet uwä ñode; Ämawebe kudup-tagän Jesu Kristota nadäñ imikinik täk täkañ unita Anututä siwonji ämawebe yäñ yäñtäreñ yämik täyak. Uwä Juda nanikta kădet inigän kubä, ämawebe ätuta kădet kubä nämo.

23 ✧ Nämoinik, ämawebe nin kuduptagän momi täñpani unita Anutu peñyänjek mähemi ukät kunum gänañ bok itnañi nämo.

24 ✧ Upänkañ Anututä bänep iron pähap, kowatani nämo täñ nimiñkuko uterak siwonji ämawebe yäñ yäñtäreñ nimik täyak. Iron uwä Jesu Kristo täño kumäk-kumäki terak mominin ärut nimiñkuk.

25 ✧ Täñpăkañ Anututä iniken kokwawak täñpän bam tawăkañ ämawebe Jesuta nadäñ imikinik täk täkañ unitäño momini ärut yämikta Jesu iniñ kirewän nägäri piwän kuñkuñ. Kădet u täñkuko uwä Anututä nadäk siwonji iwatpäñ momi

✧ **3:20:** Sam 143:2; Rom 7:7; Gal 2:16 ✧ **3:21:** Apos 10:43

✧ **3:22:** Rom 1:17; Gal 2:16 ✧ **3:23:** Rom 3:9, 5:2 ✧ **3:24:** Rom 5:1; Efe 2:8 ✧ **3:25:** Efe 1:7

täno kowata däpmän tärek täyak yän kwawak niwonärenkuk. Tänpäkan bianä iniken nadäk terak Anututä ämawebe momi tänjirä kwikinik itkan yabän koreñ it yäpmän äbuk.

26 Yabän koreñ it yäpmän äbätängän eruk apiñode ämawebe täno momini unitäno kowata däpmän tärekta kädet siwoni kubä pewän ahänkuñ. Kädet u tänkuko unitä ñode niwonäretak; Anutu ini uwä siwoni itkan ämawebe Jesuta nadäkinik täk täkan uwä siwoni ämawebe yän yäntären yämik täyak.

27 ✧ Unita äma netätä näknaken täktäkna siwoni unita Anutu inamiken siwoni itat yän biñam täga yäwek? Äma kubätä täga nämo. U imata, Anututä бага man iwat-iwat kädet terak siwoni ämawebe yän nämo niwet täyak. Nämo, u Jesuta nadäkinik täktäk kädet uterakgän.

28 ✧ Bureni-inik, Anutu inamiken siwoni irit u Jesuta nadäkinik täktäk u kubä-tägän pewän ahäk täkan, бага man iwat-iwat kädet uterak nämo.

29 ✧ Unita Anututä äma jidewanita siwoni äma yän täga yäwerek? Juda ämawebe ugän? Jide? Anutu uwä Juda ämawebe tänogän? U guñ äbotken nanik unitäno Anutu nämo? Ude nämo! Anutuwä u guñ äbot täno bok.

30 ✧ Imata, Anutu bureni kubä unitägän itak. Unitä Juda ämawebe gupi moräk madāwani u ba guñ äbotken nanik, gupi moräk nämo madāwani u, kädet kubä uterakgän siwoni ämawebe yän yäntären yämik täyak. Ämawebe äbot yarä uken

nanik netätä Jesuta nadäkinik täk täkaŋ unita siwoŋi ämawebe yäŋ yäntären yämik täyak.

³¹ ✧ Unita Jesuta nadäkinik täktäk kädet unita nadäŋitna intäjukun täŋpänä jide? Baga manta nadäŋitna imaka jopi täŋpek? Nämö Moses täŋo бага man u mehamtäk täkamäŋ.

4

Anututä Abraham siwoŋi äma yäŋ iwetkuk

¹ Eruk Abraham, Juda äbot nintäŋo oranin pähap unita nadäna. Nadäkinikta man yäkamäŋ ŋo Abraham yäpmäŋtak ba nämö?

² Abraham unitä kädet täga täŋirän uterak Anututä gäk siwoŋi äma yäŋ iwetkuk yäwänäku Abraham ini wäpi biŋam u täga yäpmäŋ akwän. Upäŋkaŋ Anutu inamiken siwoŋi itkuko uwä kädet ude terak nämö.

³ ✧ Unita Anutu täŋo mantä jide yäyak? U ŋode yäyak;

Abraham uwä Anutu täŋo man unita nadäkinik täŋkuko unita Anututä siwoŋi äma yäŋ yäntären imiŋkuk. Stt 15:6

⁴ ✧ Nin ŋode nadäkamäŋ; Äma epän täŋpäŋ gwäki yäpmäk täkaŋ unita iron yäŋ nämö yäk täkamäŋ. Nämö, epän täyak unitäŋo gwäki yäpmäk täkaŋ.

⁵ Upäŋkaŋ äma kubätä epän täga kubä täŋirän epän täŋo gwäki ude Anututä siwoŋi äma yäŋ täga nämö iwerek. Unita äma u jide täŋpek? U Anutu, momi ämata siwoŋi äma yäŋ yäntären yämani unita

✧ **3:31:** Mat 5:17; Rom 8:4 ✧ **4:3:** Stt 15:6; Gal 3:6; Jem 2:23

✧ **4:4:** Rom 11:6

nadəŋ imikinik tənpek. Ude tənpeko uwä Anututä siwoŋi äma yəŋ yəntərəŋ imek.

⁶ Man unita Devittä yəŋ-kentənpəŋ udegän yəŋkuk. Äma kubäkubä Anututä unitəŋo täktäki yabənpəŋ-nadəŋkaŋ nämo, siwoŋi äma yəŋ yəntərəŋ yəmiŋirän oretoret nadäk täkaŋ unita man ŋode yəŋkuk;

⁷ *Anututä äma kubä təŋo momi peŋ imiŋpəŋ yejäməŋirän äma udewani gəripi nadäwek.*

⁸ *Bureni, Anututä äma unitəŋo momita mäde ut imiŋirän äma udewani oretoret tənpek. Sam 32:1,2*

⁹ ✧ Jide, oretoret ude uwä gupi moräk madəwani unitägän täga täneŋ? Ba gupi moräk nämo madəwani, guŋ äbotken naniktä udegän täga täneŋ? Eruk man intäjukun yäro unita ket nadäna. Uwä ŋode; Anututä Abraham nadäkiniki-tagän yəŋpəŋ siwoŋi äma yəŋ yəntərəŋ imiŋkuk.

¹⁰ Tənkaŋ Abraham jide irirän Anututä siwoŋi äma yəŋ iwetkuk? Gupi moräk madəwanipəŋ ba nämo madəwanipəŋ irirän Anututä ude iwetkuk? U gupi moräk nämo madəŋkaŋ itkuk-ken ugän Anututä siwoŋi äma yəŋ yəntərəŋ imiŋkuk.

¹¹ ✧ Ude iweränkaŋ eruk mäden Anututä iwerän gupi moräk madəŋkuk. Gupi moräk madəŋkuko uwä wärani kubä, kwawak ŋode iwəŋärekta; Nadäkinik intäjukun tənkuco uterak Anututä siwoŋi äma yəŋ yəntərəŋ imiŋkuk. Unita Abraham uwä ämawebe gupi moräk nämo madəŋkaŋ Anututa

nadäkinik täñirä Anututä siwoñi äma yäj yäñtäreñ yämik täyak u kuduptagän täño orani pähap.

12 ✧ Ba Juda äma ätu gupi moräk madäwani imaka, unitäño orani pähap. Upäñkañ gupi moräk madäwani unitägän täñpewän orani pähap nämo täyak. Nämo, gupi moräk nämo madäñkañ nadäkinik Abrahamtä intäjukun täñkuko udegän täñpeñ kuñat täkañ unita yäñpäñ orani yäj täga yäneñ.

Anutu täño yäñkehäromtak man u bureni

13 ✧ Bian-inik Anututä Abrahamkät oraniye yäñkehäromtak man ñode yäwetkuk; Kome pähap ño inta biñam api taniñ kirewet yäj yäwetkuk. Täñpäkañ yäñkehäromtak man yäwetkuko u Abraham бага man buramiñpäñ iwarän täwani ude yäñpäñ nämo yäñkuk. Nämo inik, u Anututa nadäkinik täñkukuo u terak siwoñi äma yäj yäñtäreñ imani unita yäñpäñ yäñkehäromtak man u yäwetkuk.

14 ✧ Täñpäkañ бага man iwat-iwat kädet uter-akgän Anututä imaka iwoyäwani u täga yäpneño u bureni täñpänä eruk nadäkinik u imaka jopi ude täñpek. Täñirän Anutu täño yäñkehäromtak man Abraham iwetkuko u imaka, mewuni ude täñpek.

15 ✧ U imata, бага man uwä Anutu täño kok-wawak pewän ahäk täkañ, ämatä бага u kudup täga nämo buramik täkañ unita. Täñ, бага man nämo ireko uwä бага irepmit-irepmit u imaka, nämo irek.

✧ 4:12: Mat 3:9 ✧ 4:13: Stt 17:4-6; Stt 22:17-18; Gal 3:29 ✧ 4:14: Gal 3:18 ✧ 4:15: Rom 3:20, 5:13; Rom 7:8

16 ✧ Unita ɲode yäna; Anututä imaka nimikta yänkehärom taŋkuko u, bänep iron terakgän api yäpneŋ yän niwoŋäreкта, ba Abraham täŋo oraniye bureni mäden ahänayän täkaŋ u kuduptagäntä täga api yäpneŋ yän niwoŋäreкта nadäkinik täktäk kädet u pewän ahänkuk. Ude nämo täŋkuk yäwänäku, бага man täŋo nanakiye-tägän täga yäpmänkäneŋ. Upänkaŋ nämo, imaka iwoyäwani u ämawebe kudup Anututa nadäkinik Abrahamtä täŋkuko udegän täk täkaŋ u imaka, api yäpneŋ. Unita Abraham u nadäkinik täŋpani udewani kudup täŋo orani pähap.

17 ✧ Unita Anutu täŋo man ɲode kudän täwani; Näk gäk täŋpewa ämawebe komeni komeni mäden ahän yäpmän kunayän täkaŋ unitäŋo orani pähap ude itan. Eruk, yänkehäromtak man uwä Anutu Abrahamtä nadän imikinik täŋkuko u inamiken kehäromi itak. Anutu uwä kumbani-ken nanik täŋkodak täwani, ba imaka nämo ahäwanipän yänpewän ahäwani.

18 ✧ Täŋpäkaŋ imaka ahäkta Anututä yänkehärom taŋkuko u ahänaŋi nämo bumik upänkaŋ Abrahamtä bureni api ahäwek yän nadänkaŋ nadäkiniki Anutu terakgän peŋkuk. Mebäri unita ämawebe komeni komeni mäyap täŋo orani pähap itkuk. Unita imaka u nämo ahänjirän Anututä ɲode iwetkuko u bureni täŋkuk; Gäkken nanik yeritä ahän-bumbum api täneŋ.

19 ✧ Eruk Abraham obaŋ 100 ude bumik täŋjirän gupita nadänjirän kumbani täŋo bumik täŋkuk. Ba webeni Saratä äruŋ it yäpmän äbänjirän nanak

✧ 4:16: Gal 3:7 ✧ 4:17: Stt 17:5; Ais 48:13 ✧ 4:18: Hib 11:1; Stt 15:5 ✧ 4:19: Stt 17:17

bäyak-bäyak kadäni tärenjirän kaŋpäŋ nadäŋkuk. Upäŋkaŋ nadäkiniki nämo pewän putärenkuk.

²⁰ Nadäkiniki nämo pewän putärewäpäŋ Anututä imaka ude api täŋ gamet yäŋ yäŋkehäromtak man iwetkuko unita bänep yarä nämo nadäŋkuk. Nämo inik, u nadäkiniki täŋkehärom täŋpäŋ Anutu iniŋ oretkuk.

²¹ Täŋpäŋ ŋode nadäŋkuk; Anutu yäŋkehäromtak man näwetkuko udegän täga api täŋ namek yäŋ nadäkinik täŋkuk.

²² ✧ Ude nadäŋkuko unita Anututä Abraham täŋo nadäkiniki kaŋpäŋ siwoŋi äma yäŋ yäŋtären imiŋkuk.

²³ Täŋpäkaŋ ‘siwoŋi äma yäŋ yäŋtären imiŋkuk’, man ude kudän täwani uwä Abraham-tagän nämo yäŋkuk.

²⁴ ✧ Nämo, ämawebe Anutu, Jesu Ekäninin kumbani-ken nanik yäpmäŋ päŋaku teŋkuko unita nadäkinik täk täkamäŋ unita nitek bok yäŋkuk.

²⁵ ✧ Täŋpäkaŋ Jesu u momininta yäŋpäŋ kumäkta Anututä iniŋ kireŋkuk. Täŋpäŋ täŋkodak täŋpewän akuŋkuko uterak siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtären ni-mani.

5

Oretoret inipärik kubä

¹ ✧ Eruk, nadäkinikninta yäŋpäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtären nimiŋkuko unita apiŋo Ekäninin Jesu Kristo terak Anutu-kät bänep kubägän täŋpäŋ nipmaŋkuko itkamäŋ.

✧ **4:22:** Stt 15:6 ✧ **4:24:** Rom 15:4, 1Pi 1:21 ✧ **4:25:** Ais 53:4-5, 1Ko 15:17 ✧ **5:1:** Rom 3:24,28; Rom 4:24

2 ✧ Tänpäkaŋ Anutu täŋo orakoraki uterak apiŋo itkamäŋ uwä Jesutä nadäkiniknin unita yänpäŋ kädet täwit nimiŋpäŋ uken nipmaŋkuk. Ude täŋkuko unita Anutu-kät kunum gänaŋ bok itta oretoret terak itsämärkamäŋ!

3 ✧ Ba ugän nämo. Bäräpi ahäŋ nimik täkaŋ unita imaka, oretoret täk täkamäŋ. U imata, bäräpi udewanitä ehutpäŋ kuŋat-kuŋat kädet pewän ahäŋ nimik täkaŋ yäŋ nadäk täkamäŋ.

4 Tänpäkaŋ bäräpi gänaŋ ehutpäŋ kuŋat-kuŋat unitä täŋpewän äma bureni äworek täkamäŋ. Eruk, äma bureni äworeŋpäŋä nadäkinik kehäromi ŋode täk täkamäŋ; Imaka iwoyäh nimani u bureni api yäpne yäŋ nadäk täkamäŋ.

5 ✧ Tänpäkaŋ nadäk udewaniwä jopi nämoinik täk täyak. Nämo, unita yänpäŋ bänepnin-ken tägagän nadäk täkamäŋ. U imata, Anututä nadäŋ nimikinik täŋpäŋ Munapiki jop ninin kireŋkuk. Täŋirän Munapik unitä Anutu täŋo bänep iron pähap bänepnin-ken tokŋek-inik pewän ahäŋ nimiŋkuk.

6 Tänpäkaŋ nin ninin täŋkentäkta kehärominin kubä nämo pat nimänpäŋ ämawebe wakiinik pen ir-itna Kristotä ninta yänpäŋ kadäni siwoŋi-ken kumbuk.

7 Kristotä ude täŋkuko uwä inide kubä täŋ nimiŋkuk, nintä tänero ude nämo. Ninken nanik kubätä äma siwoŋi täŋkentäkta yänpäŋ iniken gupi kumäkta täga nämo inin kirewek. Ba äma tägagämän kubä täŋkentäkta äma kubätä bänepi täŋkehärom taŋpäŋ iniken gupi kumäkta käwep inin kirewek.

✧ 5:2: Efe 2:18, 3:12 ✧ 5:3: Jem 1:2-3, 1Pi 1:5-7 ✧ 5:5: Sam 22:5, 25:20; Hib 6:18-19

8 ✧ Təŋ, Kristowä nin momi äma wakiinik pen iritna nin təŋkentäktä kumbuk. Ude təŋkuko unitä bureni-inik ɳode niwoŋäretak; Anutu nadəŋ nimikinik täk täyak.

9 ✧ Təŋpəkaŋ Kristo təŋo nəgärita yəŋpəŋ Anututä siwoŋi ämawebe yəŋ yəntərəŋ nimiŋkuko unita bureni-inik ɳode nadəkaməŋ; U təŋkentəŋ nimikinik təŋirən Anutu təŋo kokwawaki pəhap təga api irepmitne.

10 ✧ Təŋpəkaŋ äneŋi ɳode yəkgän təŋpa; Nin Anutu-kät iwan təŋpəŋ iritna Nanaki təŋo kumək-kumäki terak ninkät Anutu inikät bəmopnin-ken bənep kubägän irit kädət pewän ahəŋkuk. Eruk, apiŋo Anutu-kät bənep kubägän kuŋat təkaməŋ unita imata kokwawaki-ken nanik təga nämo api nimagurek? Nämo, u bureni-inik api nimagurek, Nanaki kodak təŋkuko itak unita yəŋpəŋ.

11 Ba ugän nämo, Anututä Ekäni Jesu Kristota yəŋpəŋ inikät nin bəmopnin-ken bənep kubägän pewän ahəŋkuko unita Anututa oretoret pəhap nadək təkaməŋ.

Kuməŋ-kuməŋ ba Irit kädət təŋo manbiŋam

12 ✧ Təŋpəkaŋ äma kubätä momi täktäk kädət pewän ahəwänkaŋ unitä kome terak weŋ patkuk. Təŋkuko unitä kuməŋ-kuməŋ wädəŋ yəpməŋ äbuk. Təŋpəkaŋ kuməŋ-kuməŋtə äma kudup koreŋkuk, ämawebe kuduptagän momi təŋpani unita.

13 ✧ Təŋpəkaŋ Moses təŋo бага man nämo itkuk-ken uken momi täktäk kädət uku itkuk. Momi itkukopəŋ бага man nämo itkuko unita kadäni

✧ 5:8: Jon 3:16, 1Jo 4:10 ✧ 5:9: Rom 1:18, 2:5,8 ✧ 5:10: Rom 8:7-8 ✧ 5:12: Stt 2:17; Stt 3:6,19; Rom 6:23 ✧ 5:13: Rom 4:15

uken Anututä momini kubäkubä täño wäpi nämo yäpmän danin yämik täñkukonik.

14 ✧ Nämo, u Adam täño noriye unita kumbun. Yäput penpäñ Adamtä itkuk-ken unitä it päbä Moses täño kadäni-ken kumän-kumäntä ämawebe kudup koreñkuk. Täñpäkañ Adam uwä Anutu täño jukuman irepmiṭpäñ kumbuk. Täñ, ämawebe momi Adamtä täñkuko udegän nämo täñpani u imaka, kumän-kumäntä koreñkuk. Unita ñode nadäna; Adam uwä äma mäden ahäwayän täñkuko unitäño wärani.

15 Upänkañ Anutu täño iron pähap u ba Adam täño momi uwä kubägän nämo. Nämo inik, u inigän inigän. Äma kubä unitäño momitä ämawebe kudup-tagän-ken kumän-kumän kädet pewän ahäñkuk. Ude upänkañ iron pähap Anututä pewän ahäñkuko uwä ärowani-inik. U kumän-kumän täño kehäromi irepmiṭpäñ ämawebe mäyap-ken tokneñ patkuk. Bureni-inik, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitäño iron terak ämawebe mäyap-iniktä irit kehäromita biñam täñkuñ.

16 Täñpäkañ Adamtä momi kubägän täñirän manken iritta biñam täñkuk. Upänkañ Anutu täño iron pähap uwä inipärik kubä. Ämawebetä momi mäyap täñ yäpmän äbäñirä iron pähap u ahäñkuk. Iron pähap ahäñkuko unitä momi ämawebe u Anutu injamiken siwonigän itta kädet pewän ahäñkuk.

17 Eruk äneñi ñode yäkgän täñpa; Äma kubätä momi täñkuko uterak kumän-kumäntä äma kudup-tagänta ärowani täñ yämiñkuk. Täñ, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitä epän täñkuko unitäño bu-

✧ 5:14: 1Ko 15:21-22, 1Ko 15:45

reni u ärowani inipärik kubä! Uwä ñode; Ämawebe Anutu täño iron tokñek yäpmäñirä Anututä siwoñi ämawebe yäj yäñtären yämik täyak, ämawebe unitä Jesu Kristo täño epän terak imaka kuduptagänta intäjukun it yämiñpäñ kehäromi nitek kuñat täkañ.

18 ☆ Unita Adam täño momi kubätä ämawebe kuduptagäntä täñpän wawäpäñ Anutu täño manken iritta biñam täñkuño udegän, äma kubä täño epän siwoñitä momi täño topmäk-topmäk däpmäñ däkñeñpäñ ämawebe kuduptagänta Anutu inamiken siwoñi itpäñ irit kehäromita biñam itta kädet täwitkuk.

19 ☆ Ba äma kubätä Anutu täño jukuman irepmitkuko unitä ämawebe kudup momi-ken yepmañkuk. U udegän äma kubätä Anutu täño jukuman buramiñkuko uterak ämawebe mäyap siwoñi ämawebe yäj yäñtären yämani ude api itneñ.

20 ☆ Unita Moses täño бага manta jide yänayäñ? Ñode; Momi bumta tokñeñ pätnenja бага man uwä ahäñkuk. Upäñkañ, ämawebe momi bumta täñirä Anututä momi unitäño kehäromi yäpmäñ äpäkta iniken bänep iron bumta-inik pewän ahäñkuk. Momi täktäktä Anutu täño iron u täga irepmitnañi nämo. Nämoinik.

21 ☆ Momi täktäktä kumäñ-kumäñ kädet pewän ahäñkuko unitä intäjukun itkuk. Upäñkañ Anutu täño iron pähaptä nin inamiken yäpäñ-siwoñ tawäpäñ nipmañpäñ Ekäninin Jesu Kristo täño epäni uterakgän irit kehäromi u iwoyäñ nimiñkuk. Ude täñkuko unita apiñowä Anutu täño iron tä irepmitpäñ intäjukun ärowani-inik itak.

☆ 5:18: 1Ko 15:22 ☆ 5:19: Ais 53:11 ☆ 5:20: Rom 4:15; Gal 3:19

☆ 5:21: Rom 6:23

6

Nin Jesu-kät jide ude kumbumäj?

1 ✧ Unita man ɲode täga yänaŋi ba nämo? Nadäkinik täŋpani nin gwäk pimiŋpäŋ momi täŋ yäpmäj kuŋitna Anututä iron taŋpäŋ yäpätägak epäni pen täk täyon?

2 ✧ Ude yänaŋi nämo. Nämoinik! Nin momi kädawä kumbani ude itkamäj upäj imata gwäk pimiŋpäŋ momi kädet ugän wari täne?

3 ✧ Unita ɲode nämo käwep nadäk täkaŋ? Nin ume yäpumäj-ken uken Kristo yäpurärätkumäj o udegän nin kudup kumäk-kumäki terak bok kumbumäj.

4 ✧ Unita ume ärut-ärutnin-ken Kristo-kät bok kumäjpäŋ awaŋ gänaŋ äpmonkumäj. U jop nämo, mebäri ɲodeta; Anutu Nan iniken kehäromini inipärik kubä uterak Kristo kumbani-ken nanik yäpmäj akuŋpäŋ kodak teŋkuko itak udegän nin irit kodaki kudupi kubä kuŋatneta kumbani-ken nanik nimagutkuk.

Nin Jesu-kät jide ude api kodak täne?

5 ✧ Nin Kristo-kät kowat-kwasikorän täŋpäŋ bok kumbumäj bumik unita ninä ukät kentäŋpäŋ kumbani-ken nanik bureni-inik api akune, unitä kumbani-ken naniktä kodak taŋpäŋ akuŋkuko udegän.

6 ✧ Unita nin nadäkamäj; Bänepnin biani täŋ o irit kuŋat-kuŋat u päya kwakäp terak Jesu-kät bok kumbuŋo u mebäri ɲodeta kumbuŋ; Nin momita watä epän äneŋi nämo täneta irit kuŋat-kuŋat bänepnin biani unitäŋo kehäromi däpmäj täreŋkuk.

✧ **6:1:** Rom 3:5-8 ✧ **6:2:** 1Pi 4:1 ✧ **6:3:** Gal 3:27 ✧ **6:4:** Kol 2:12 ✧ **6:5:** Plp 3:10-11 ✧ **6:6:** Gal 5:24

7 ✧ U imata, momi täŋo kehäromitä äma kumbani täga nämo imagurek.

8 Eruk, nin Kristo-kät bok kumbumäŋo unita ukät bok api it yäpmäŋ kune yäŋ nadäkinik täkamäŋ.

9 U imata, Kristo kumbani-ken nanik äneŋi akuŋkuko unita äneŋi täga nämo api kumbek yäŋ nadäkamäŋ. Bureni, kumäŋ-kumäŋtä Kristo täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkta kehäromini nämo.

10 ✧ U kadäni kubägän kumäŋpäŋ momi täŋo kehäromi u täŋpän wawäpäŋ peŋkuko itak. Täŋkaŋ kodak täŋpäŋ akuŋkuko Anutu oraŋ imiktagän it täyak.

11 ✧ Unita in udegän, injinta ŋode nadäneŋ; Nin Jesu-kät bok kumbumäŋo unita apiŋo momitä ärowani nämo täŋ nimitak. Nämo inik, nin Kristo Jesu-kät kubägän itpäŋ Anutu oraŋ imiktagän itkamäŋ. Nadäk ude in itpäŋ kaŋ kuŋarut.

12 ✧ Unita kome terak itkaŋ gupjin u momita iniŋ kireŋirä watä nämo it tamek. Ude täŋirä momitä tämagut yäpmäŋ gup täŋo nadäŋ gärip kädet wakiken kwekta.

13 ✧ Ba in ketjin kuroŋjin momita watä epän täŋ imikta nämo iniŋ kireneŋ. Nämo, in äma kumäŋ-kumäŋ-ken nanik akuŋpäŋ kodak irani udewani unita gupjin nadäk-nadäkjin kudup Anututa biŋam iniŋ kireŋpäŋ siwoŋita watä epän ugän täŋpeŋ kuŋatneŋ.

14 ✧ In nadäkaŋ? In бага man terak nämo itkaŋ. In Anutu täŋo bänep iron uterak itkaŋ unita

✧ **6:7:** 1Pi 4:1 ✧ **6:10:** Hib 9:26-28, 1Pi 3:18 ✧ **6:11:** 2Ko 5:15; Gal 2:19, 1Pi 2:24 ✧ **6:12:** Stt 4:7 ✧ **6:13:** Rom 12:1; Efe 2:5, 5:14 ✧ **6:14:** 1Jo 3:6

momitā inta ärowani nämo it tamek.

Kädet siwoŋita watä epän täk täkamäj

15 ✧ Eruk nin бага man gämori-ken nämo itkamäj. Nin Anutu täŋo bänep iron terak itkamäj unita jide? Gwäk pimiŋpäŋ momi täga täne? Nämoinik!

16 ✧ Unita ŋode nämo nadäkaŋ? Äma kubätä äma kubä täŋo mani buramiŋpäŋ epän täŋ imikta yäŋpäŋ iwareko uwä äma unitäŋo gämori-kengän kuŋarek. Udegän momita watä epän täŋ iminayäj täŋo uwä unitäŋo gämori-kengän itkaŋ kumäj-kumäŋta biŋam api täneŋ. Täŋ, Anututa watä epän täŋpäŋ gämori-kengän kuŋatnayäj täŋo uwä Anututä mominin peŋpäŋ siwoŋi ämawebe yäj api yäŋtäreŋ nimek.

17 Täŋpakaŋ bian in momi täŋo gämori-ken itpeŋ kuŋatkuŋo upäj tägagämän kubä, Anutu täŋo man täwetpäŋ täwoŋärewani u buramikta gup nadäk-nadäkjin siwoŋi kubägän peŋkuŋ. Unita Anutu iniŋ oretna!

18 ✧ Ude täŋkuŋo unita Anututä momi täŋo topmäk-topmäk däpmäj däkŋeŋ tamiŋpäŋ siwoŋi kuŋat-kuŋat täŋo watä epän ämawebe ude tep-manŋkuk.

19 (Täŋkaŋ man wärani terak yäyat ŋo mebäri ŋodeta; Man bureniŋän yäwawä unita yäyak yäj bäräŋeŋ täga nämo nadäwä tumneŋo unita.) Eruk, bianä inä gupjin kudup wakita watä epän täŋ imikta iniŋ kireŋkaŋ kädet wakitä wakiinik u täŋ yäpmäj äbuŋ. Eruk apiŋo udegän, in gupjin kudup

kädet tägata watä epän täñ imikta iniñ kirenkañ kudupigän kañ kuñarut.

20 In nadäkañ? Bian inä momi täño watä epän täñpani ude itpäñ siwoñi täktäk täño watä epän äma ude nämo itkuñ.

21 ✧ Ude itkañ kädet wakiwaki unita apiño mäyäk nadäk täkañ unitä täñkentäk kubä täñ tamiñkuk ba nämo? Nämo inik, kädet udewanitä mähemiye kumäñ-kumäñ kädet-ken yepmak täyak.

22 Upäñkañ apiño Anututä momi täño topmäk-topmäkken nanik däpmäñ däkñeñpäñ tämagut päbä iniken watä epän ämawebeniye ude tepmañkuko unitä täñkentäk tägagämän kubä tamik täyak. Uwä ñode; Ämawebe kudupi äworeñpäñ irit kehäromi api yäpneñ.

23 ✧ Eruk, unita äneñi ñode nadäwut; Momitä epän ämaniyeta gwäki yämik täyak uwä kumäñ-kumäñ tärek-täreki nämo. Täñpäkañ Anututä iron kowatani nämo täñ nimik täyak uwä Ekäninin Jesu Kristo terak irit kehäromi tärek-täreki nämo u.

7

Baga mantä ninta mähemi nämo täyak

1 Notnaye, man yäñ yäpmäñ äbätat unita yäñpäñ man wärani ñode täwera nadäwut. In бага man täño mebari nadäk täkañ unita täwerira u nadäwä tärenayäñ yäñ nadätat. Eruk Moses täño бага manta nadäwut. Äma kodak it täkañ uwä бага man terak ittäñ kuñtäñgän kumäñjirä бага man gämori-ken irit u tärek täyak.

✧ 6:21: Rom 7:5, 8:6,13 ✧ 6:23: Rom 5:12,15

² Yanäpi täktäktä udegän kwawak niwoṅäretak. Moses täṅo бага mantä ṅode yäyak; Äpitä kodak irirän webeni uwä äma unitä inita biṅam täṅpek. Eruk äpitä kumbeko uwä бага man unitä wari nämo topmäṅpäṅ iṅirek.

³ Upäṅkaṅ äpitä kodak irirän webe unitä päṅku äma kubä yäpeko uwä webe u kubokäret webe yäṅ iwetneṅ. Täṅ, äpitä kumbeko uwä бага mantä wari nämo topmäṅpäṅ iṅirek. Nämo, u äma kubä yäpayäṅ nadäṅpäṅä täga yäpek. U kubokäret nämo täṅpek.

⁴ ✧ Unita notnaye, man wärani u mebäri ṅodeta yäṅahätat; In Kristo-kät kubägän kumbuṅo uwä apiṅo бага man gämori-ken kuṅat-kuṅat kädet nämo pat tamitak. Nämo, apiṅo in äma kubäta biṅam itkaṅ. Äma uwä kumäṅ-kumäṅ-ken nanik Anututä yäpmäṅ päṅaku teṅkuko u. Täṅpakaṅ äma unita biṅam itkaṅ uwä Anututa yäṅpäṅ bureni pewä ahäкта itkaṅ.

⁵ ✧ In nadäkaṅ; Bänep nadäk-nadäk biani ärowani it nimiṅkuk-ken uken бага mantä gupnin täṅo nadäṅ gärip peṅ iwerirän kumäṅ-kumäṅ tärek-täreki nämo unitäṅo watä epän täk täṅkumäṅonik.

⁶ ✧ Kadäni uken бага mantä topmäṅpäṅ nipmanṅkuko upäṅkaṅ kumbumäṅo unita бага man topmäṅpäṅ nipmäṅitkuko u imaka, däṅneṅkuk. Unita apiṅo kädet kodaki iwatpäṅ Anutu oraṅ imiṅpäṅ watä epän täṅ imik täkamäṅ. U бага man kudän täwani uterak nämo, Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäknin täṅpidäm taṅirän iwatpäṅ täk täkamäṅ.

✧ 7:4: Rom 6:2,11; Gal 2:19 ✧ 7:5: Rom 6:21 ✧ 7:6: Rom 8:2, 6:4

Baga man täño epän u jide?

7 ✧ Tänpäkañ бага mantä gupnin täño nadäk-gärip peñ iwerirän momi täñkumäño unita бага манта ñode täga yäne? Baga man uwä waki, momi täktäk udewanigän. Ude nämo! Unita näkña terak ñode yäwa; Baga uwä täga upänkañ бага mantä täñkentäñ namñirän momi täktäk kädet u kwawak kañpäñ nadäk täyat. Ñodeta yäyat; Baga mantä Äma kubä täño tuñum kubä kañgärip nämo täñpen yäñ yäyak unita kudän uwä momi yäñ nadätat. Täñ, бага u nämo pareko uwä jide tänpäñ kañgärip täktäk u kudän waki yäñ nadäwet?

8 ✧ Täñkañ бага man u täga upänkañ momitä бага man uterak yeñgämä pewäkañ kañgärip nadäk kädet mebäri mebäri bänepna-ken pewän ahänkuñ. Täñ, бага man ukät nämowä momi täktäk kädet uwä kehäromini nämo.

9 ✧ Unita ñode yäwa; Baga manta nämo nadäwa täreñkuñ-ken, guñi, momi nämo täñpani bumik itkut. Upänkañ бага manta nadäwa-tumäñirä momi täktäk kädettä näkken weñ patkuk. Ude täñirän näk kumäñ-kumäñta biñam täñkut.

10 ✧ Butewaki, бага man u irit täga pewä ahäкта yäwanipäñ kumäñ-kumäñ tärek-täreki nämo u pewän ahän namñkuk.

11 ✧ Täñkañ momitä бага man terak yeñgämän pewäkañ täñ-näkñatpäñ kumäñ-kumäñta biñam nepmañkuk.

12 ✧ Eruk unita Moses täño бага manta jide yänayäñ? Ñode; Ini uwä kudupi, ba бага man u

✧ 7:7: Kis 20:17; Lo 5:21 ✧ 7:8: Rom 4:15 ✧ 7:9: Jem 1:15

✧ 7:10: Wkp 18:5; Rom 10:5 ✧ 7:11: Stt 3:13; Hib 3:13 ✧ 7:12:

1Ti 1:8

gänaŋ jukuman kubäkubä u imaka, kudupi siwoŋi-
inik, Anutu-ken nanik.

13 ✧ Tänpäkaŋ jide? Baga man täga unitä
tänpewän näk kumäŋ-kumäŋta biŋam täŋkut?
Nämoinik, momi-tägän tänpewän kumäŋ-kumäŋta
biŋam täŋkut. Momitä imaka täga kubä uterak
yeŋgämän pewäpäŋ itkaŋ kumäŋ-kumäŋ kädet-
ken nämagutkuk. Ude täŋirän бага mantä momi
täŋo mebäri u kwawakinik ŋode pewän ahäŋ
däkŋeŋkuk; Momi täktäk kädet u imaka wakitä
wakiinik.

Baga mantä nin täga nämo yäpän täganer

14 ✧ Unita ŋode nadäkamäŋ; Moses täŋo бага man
uwä imaka täga kubä, Anutu-ken nanik. Upäŋkaŋ
bänep nadäk-nadäk biani pen initat uwä, Anutu-
ken nanik nämo. Täŋkaŋ momitä topmäŋpäŋ watä
epän ämanita nepmaŋkuko unita бага man u täga
nämo buramik täyat.

15 ✧ Wära! Näkŋaken mebärina nämo nadäwa
tärekaŋ! Täktäkna täga tänpayäŋ gäripi nadäk täyat
u nämo täk täyat. Upäŋkaŋ täktäk waki yäŋ nadäk
täyat upäŋ täk täyat!

16 Tänpäkaŋ waki unita nämo täkta nadätat
ugänpäŋ täk täyat unitä ŋode näwoŋäretak; Anutu
täŋo бага man u waki nämo, täga.

17 Upäŋkaŋ imaka waki täk täyat u näkŋaken gärip
terak nämo. Nämo, u momi täktäk kädet nadäk
bänepna-ken itak unitä täk täyak.

18 ✧ Unita bänep nadäk-nadäkna bianken imaka
täga kubä nämoinik itak yäŋ nadätat. Imata, kädet

✧ 7:13: Rom 5:20 ✧ 7:14: Sam 51:5; Jon 3:6 ✧ 7:15: Gal 5:17

✧ 7:18: Stt 6:5, 8:21

tägatäga u täkta gäripi nadäk täyat upäñkañ bureni pewä ahäkta täñpawak täkañ.

19 Unita imaka täga täkta nadäk täyat u nämo täk täyat. Täñ, imaka waki u täkta gäripi nämo nadäk täyat, ugänpäñ wari täk täyat.

20 Eruk, imaka nämo täkta nadäk täyat upäñ täk täyat unita ñode nadätat; Kädet ude u näkña nämo täk täyat. Nämo, u momi näk gänañ käbop it täyak unitä täk täyak.

21 Unita näkña ñode kañpäñ nadätat; Kädet täga täñpayäñ nadäk täyat-ken uken waki kädet unitä kädet täñpipiñ namik täyak.

22 Täñpäkañ bänepnatä Anutu täño бага man iwatta gäripi nadäk täyat.

23 ✧ Upäñkañ gupnatä бага mebäri kubä iwat täyak. Бага uwä bänepnatä бага u iwatta gärip nadäk täyak ukät ämik täk täkamän. Täñkañ бага kubä uwä momi, gupna kudup topmäñpäñ nepmäñit täyak u.

24 Wära, butewaki pähap! Bäräpi unitä näk täñpewän wakinik täyat. Netätä waki täñkentäñ namänpäñ bänep nadäk-nadäk biani kumäñ-kumäñ kädet-ken nämagurayäñ täyak u pewet?

25 ✧ Eruk nadätat! Anututä täñkentäñ namayäñ. UEkäninin Jesu Kristo täño kumäk-kumäkita yäñpäñ api täñkentäñ nameko unita Anutu bänep täga pähap iwet täyiwa!

Täñpäkañ ñode kañpäñ nadäk täyat; Näkñawä nadäk-nadäknatä Anutu täño man kädet iwatta nadäk täyat. Täñkañ bänep nadäk-nadäk biani

näkken itak unitäwä momi täktäk kädetta watä epän täj imikta nämagut täyak.

8

Munapik täjo nadäk tawan u jide?

¹ Eruk, man säkgämän kubä njode täwetat; Ämawebe Jesu Kristo-kät kowat-kwasikorän täjpäj it täkañ uwä Anututä momi täjo kowata nämö api yämek.

² ✧ U imata, Kristo Jesu terak irit kodaki Munapiktä nin kubäkubäta nimani unitä momi ba kumäj-kumäj tärek-täreki nämö unitäjo kehäromi-ken nanik ketärenpäj nipmanjuk.

³ ✧ Bureni, imaka бага mantä täga tänañi nämö u Anututä ini täjuk. Bänep nadäk-nadäknin bianitä бага man täjo kehäromi yäpmäj äpäñirän бага man uwä nin yäpätägakta kehäromi nämö. Upäñkañ Anututä iniken nanaki-inik momita yäñpäj momi äma nin täjo gup injam-dapun terak tewän äpuk. Tewän äpäñpäj momi täktäk kädet äma bänepi-ken pätak unitäjo kehäromi utpewän manjuk.

⁴ ✧ Anututä ude täjukuko unita apiño nibäñirän бага man täjo jukuman siwoñi u kudup iwat morewani täk täkañ. Imata, apiño nin bänep nadäk-nadäk biani u gämori-ken nämö kuñat täkamäj. Nämö, Kudupi Munapik täjo nadäk tawan terak kuñat täkamäj.

✧ **8:2:** Rom 7:23-24 ✧ **8:3:** Apos 13:38, 15:10; Plp 2:7; Hib 4:15

✧ **8:4:** Gal 5:16,25

⁵ Unita nadäkaŋ? Äma bänep nadäk-nadäk biani iwaräntäk täkaŋ uwä bänep nadäk-gäripi uter-akgän parirän iwaräntäk täkaŋ. Täŋ, äma Kudupi Munapik täŋo kädet iwaräntäk täkaŋ uwä bänep nadäk-gäripi uterakgän parirän iwaräntäk täkaŋ.

⁶ ✧ Bureni, äma bänep nadäk-nadäk kädet bianitä peŋ yäweränpäŋ iwaräntäk täkaŋ uwä kumäŋ-kumäŋta biŋam täkaŋ uba. Täŋ, äma Kudupi Munapik täŋo bänep nadäk-nadäk kädettä peŋ yäweränpäŋ iwaräntäk täkaŋ uwä irit tägata biŋam täŋpäŋ bänep pidäm terak itkaŋ.

⁷ ✧ Mebäri ŋodeta yäyat; Bänep nadäk-nadäk biani uwä Anutu täŋo iwan uba. Nadäk nadäk u Anutu täŋo бага man iwaräntäкта bitnäк-inik täк täyak. Bureni-inik, u täga iwatnaŋi nämo.

⁸ Nämoinik, ämawebe bänep nadäk-nadäk bianita juku pek täkaŋ uwä imaka kubä Anututä kaŋirän tägawekta täga nämo täneŋ.

⁹ ✧ Täŋpakaŋ Anutu täŋo Munapiktä in kubäkubäken bureni itak u täŋpäwä bänep nadäk-nadäkjin bianitä peŋ täwerirän nämo iwat täkaŋ. Nämo, Munapiktä peŋ täwerirän udegän iwat täkaŋ. Täŋ, äma kubä Kristo täŋo Munapiktä bänepi-ken nämo itak u täŋpäwä äma uwä Kristota biŋam nämo täyak.

¹⁰ ✧ Täŋpakaŋ momitä täŋpewän gupnin kumäkta biŋam täк täyak upäŋkaŋ Kristotä bänepnin-ken bureni iränä ninä ämawebe Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimani itkamäŋ unita mäjonintä irit kehäromita biŋam täkaŋ.

✧ **8:6:** Rom 6:21 ✧ **8:7:** Mat 12:34; Jon 8:43, 12:39; Jem 4:4

✧ **8:9:** 1Ko 3:16, 12:3 ✧ **8:10:** Gal 2:20; Efe 3:17, 1Pi 4:6

11 In nadäkañ; Anututä Jesu kumbukopäñ äneñi Munapiki täño kehäromi terak awañ gänañ nanik wädäñ tädotkuk. Eruk udegän, Munapik unitä inken iränä Anutu, Kristo kumbani-ken nanik wädäñ tädotkuko unitä gupjin kumäkta biñam u Munapiki täño kehäromi terak api täñkodak täwek.

Munapik terak Anutu täño nanakiye itkamäñ

12 Notnaye, mebäri unita nin kuñat-kuñat mebäri kubä pena ahäkta yäñ nimanı. Uwä bänep nadäk-nadäk biani u iwatta nämo yäyat. Nämoınık.

13 ✧ Bänep biani täño nadäk-nadäk waki unitäño kädet iwatpänjä kumäñ-kumäñ tärek-täreki nämo unita biñam api täneñ. Upänkañ Munapiktä kehäromi tamıñırän gupjin täño kuñat-kuñat waki u utpewä mañpänä, eruk irit bureni ta biñam täñpeñ api kuñatneñ.

14 U imata, ämawebe Anutu täño Munapiktä irit kuñat-kuñat täga yäwoñärek täyak uwä Anutu täño nanak ämawebeniye bureni.

15 ✧ Täñpän apiño Anutu inamiken kuñat täkamäñ. Upänkañ Munapik, Anututä nımıñkuko unitä täñpewän in epän watä äma jopi, Anutu inamiken umun terak kuñat täkañ ude nämo itkañ. Nämoınık! Munapiktä täñpewän Anututä nıpmäñ towiwani nanakiye bureni-inik itkañ Munapik täño kehäromi terak nin Anututa gäripi-inik nadäñpän Nan! Nan! yäñ iwet täkamäñ.

16 ✧ Täñpän Munapiktä ini-tägän mäjonin täñkentänırän bureni-inik ñode nadäk täkamäñ; Nın Anutu täño nanakiye bureni itkamäñ.

17 ✧ Eruk, Anutu täŋo nanakiye bureni ude itkamäj u täŋpäwä imaka tägatäga Anututä ninta biŋam peŋ nimiŋkuko u api yäpne. Imaka tägatäga u notninpak Kristo-kät penta api yäpne. Upäŋkaŋ intäjukun, Jesutä komi nadäŋkuko u moräki nintä nadänayäj täkamäj uwä, eruk kämiwä ukät wäpnin biŋam ikek ba irit tägagämän u täga api yäpne.

Kämi wäpnin biŋam ikek irit täŋo man

18 ✧ Wäpnin biŋam ikek irit täga kämi kwawak ahäj nimayäj täyak u tägagämän-inik kubä. Unita komi apiŋo nadäk täkamäj unita nadäŋjira jopi kubä täk täyak.

19 ✧ Bureni-inik! Anututä nanakiye bureni kwawak pewän ahäкта kadäni peŋkuk. Täŋpakaŋ kadäni u bäräŋeŋ ahäwänpäŋ kwawak këna yäŋkaŋ imaka imaka kumän-tagän Anututä täŋ-peŋkuko u dapun käroŋ täŋ itkaŋ.

20 ✧ U imata, imaka kuduŋtagän Anututä täŋ-peŋkuko u pengän-inik säkgämän itkuŋopäŋ Anututä täŋpewän gapuntaŋ moreŋkuŋo itkaŋ. U ini nadäŋpäŋ nämo; Anututä ini imaka säkgämän-inik kubäta kaŋ itsämbut yäŋpäŋ täŋpewän ude täŋkuŋ.

21 ✧ Eruk nadäk tawaŋ Anututä peŋ yämiŋkuko uwä ŋode; Apiŋo imaka pewän ahäwani kuduŋtagän käbäj taŋpäŋ pärakta biŋam täkaŋ u täŋkentäj yämiŋjirän tägaŋpäŋ Anutu täŋo nanak ämawebeniye ninkät säkgämän-inik, bänep pidäm terakgän api itne.

22 Bureni, imaka imaka kudup Anututä täŋ-peŋkuko u komi, webetä nanak bäyanayäj nadäk

✧ **8:17:** Gal 4:5-7; Rev 21:7 ✧ **8:18:** Rom 5:2, 2Ko 4:17 ✧ **8:19:** Kol 3:4 ✧ **8:20:** Stt 3:17-19 ✧ **8:21:** 2Pi 3:13, 1Jo 3:2

täkaŋ ude nadäŋkaŋ kähän yäŋ yäpmäŋ äbäŋ itkaŋ yäŋ nadäkamäŋ.

23 ✧ Täŋpäkaŋ imaka unitägän nämo, nin imaka udegän täk täkamäŋ. Anututä Kudupi Munapikpäŋ iron intäjukunta ude täŋ nimiŋkukopäŋ apiŋo moräki pat nimitak u yäpna yäŋkaŋ bänepnintä komi nadäŋkaŋ yäŋkähän-kähän yäŋ itkamäŋ. Nin Anututä Nanak ämawebenaye yäŋ kwawa yäŋahäŋpäŋ komegup täŋo bäräpi-ken nanik ketäreŋ nimikta itsämäŋkaŋ dapun käreŋ täŋ itkamäŋ.

24 ✧ Imaka tägagämän u kämi nimikta Anututä nin inita biŋam nimagutkuk. Upäŋkaŋ imaka kämi yäpmäkta yäwani u apiŋo käbop itak. Täŋ, unitä käbop nämo ireko uwä u yäpmäkta imata itsämne? Nämo, imaka ketnintä iŋirani udewanita nämo itsämäk täkamäŋ.

25 Upäŋkaŋ imaka tägagämän käbop itak u bureni api yäpne yäŋ nadäkinik täkamäŋ unita bänepnin täŋkehärom taŋpäŋ kwikinik itsämäŋ itkamäŋ.

26 Täŋkaŋ ugän nämo. Nin kehäromi niked nämo iritna Kudupi Munapiktä täŋkentäŋ nimik täyak. Täŋkaŋ Anutu-ken imaka unita yäŋapine yäŋ nämo nadäŋkaŋ jop bänepnin-kengän nadäŋ bäräp täŋitna Munapiktä bänep nadäŋ bäräpnin u yäpmäŋkaŋ Anutu-ken butewaki man, ämatä täga yäŋahänaŋi nämo, uterak yäŋahäŋ nimik täyak.

27 ✧ Ude täŋirän Anutu, äma täŋo bänep kaŋpäŋ nadäwanitä Kudupi Munapik täŋo nadäk u kawän tägak täyak. U imata, Munapiktä Anutu täŋo nadäk ugän iwatpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebeniye nin

✧ 8:23: 2Ko 5:2-4; Gal 5:5 ✧ 8:24: 2Ko 5:7 ✧ 8:27: Sam 139:1, 1Ko 4:5

täjkentäj nimikta Anutu-ken yäjapik man yäk täyak.

Anutu täjo bänep iron u täjpipinaŋi nämo

28 ✧ Unita nin nadäkamäj; Ämawebe Anututa gäripi nadäk täkaŋ, ämawebe Anututä iniken gärip terak yämagut päbä yepmaŋpani u jop yabäj äwaräkuk nämo täk täyak. Nämo inik, Anututä ini täjpewän imaka kudup ahäj yämik täkaŋ u täjkentäj yämikta ude täk täyak.

29 ✧ U imata, kunum kenta kome nämo pewän ahäj kumän-ken uken Anututä iniken ämawebeneye u nadäj yämiŋkuk. Täjkaŋ ämawebe u Nanaki unitäjo täktäk udegän täjpej kuŋatta iwoyäjpäj yepmaŋkuk. Ude täj kuko unita nanak ämawebe mäyap irirä Jesutä u bämopi-ken noripaki intäjukun ahäwani ude it yämiŋkukotä it täyak.

30 Täjpäj ämawebe yäput pejpäj inita iwoyäj kuko u yämagut päbä yepmaŋpäj siwoŋi ämawebeneye yäj yäjtärej yämiŋkuk. Täjkaŋ ämawebe siwoŋi ämawebeneye yäj yäjtärej yämiŋkuko unitä irit täga kaŋ-ahäneŋta iniken wäpi biŋam yäniŋ kireŋkuk.

31 ✧ Täjpäkaŋ Anututä ude täk täyak unita jide yäne? Anututä täj kentäj nimiŋirän netätä iwan täj nimiŋpäj täga täjpäwän wanej? Kubätä täga nämo!

32 ✧ Anututä kudän inide kubä täj nimiŋkuko u nämo nadäkaŋ? U nin kudup täj kentäktä iniken nanaki-inik u nämo iyap täjpäj iniŋ kireŋpewän äpuko unita ŋode bureni täj nimek; U oraŋ

✧ 8:28: Efe 1:11 ✧ 8:29: Kol 1:18; Hib 1:6 ✧ 8:31: Sam 118:6

✧ 8:32: Jon 3:16

nimiŋpäŋ nanaki nimiŋkuko ukät imaka kudup bureni-inik api nimek!

33 ✧ Unita Anututä ämawebe inita iwoyänkuko u man käbeyä-ken mominita yänpäŋ netätä äma uwä siwoŋi nämo yän täga yäntären yämek? Ude nämo! Anututä ini ämawebe unita siwoŋi ämawebe yän yäntären yämiŋkuko unita täga nämo!

34 ✧ Ba netätä Anutu täŋo kudupi ämawebe u geŋita biŋam täŋput yän yäntären yämek? Kubätä täga nämo! Imata, Kristo Jesu ninta yänpäŋ kumbuk. Täŋkaŋ kumbani-ken nanik yäpmän päŋaku kodak tewani unitä apiŋowä Anutu nan keru bure käda itkaŋ nin täŋkentän nimikta iwet yabäk täyak unita ude täga nämo.

35 Eruk Kristotä nadän nimikinik täk täyak upän imatäken kubätä täga duŋ-weŋpäŋ nipmaŋjirän Kristo u inigän nin niningän api itne? Nadän-bäräp ba komi nadänero unitä täga duŋ-weŋpäŋ nipmaŋpek? Ba Jesuta yänpäŋ ämatä waki täŋ nimineŋo ba nakta jop irit unitä täga? Ba jäwäri-inik itne ba umuri gänaŋ itnero unitä täga täŋpek? Ba ämatä kumän-kumän nidäpnayän täneŋo unitä täga duŋ-weŋpäŋ nipmaŋpek? Nämoinik!

36 ✧ Bureni, Anutu täŋo man kudäntä imaka bäräpi udewani ahän nimik täkaŋ unita ŋode yänahätak;

Nin gäkŋo ämawebekaye itkamän unita kadäni kadäni ninken nanik mäyap nidäpmäk täkaŋ.

Ba nibänjirä tom nakta däpmäk täkaŋ ude täk täkamän.

Sam 44:22

✧ 8:33: Ais 50:8 ✧ 8:34: Sam 110:1; Apos 7:55-56, 1Jo 2:1

✧ 8:36: 2Ko 4:11

37 ✧ Upäñkañ Jesu iron pähap täñ nimiñkuko unitä täñkentäñ nimiñirän bäräpi u ba u ahäñ nimik täkañ unitä bänep nadäk-nadäknin täga nämo täñpäñ waneñ. Nämo inik! Nin iwan u kudup irepmit-inik täk täkamäñ.

38-39 Unita nadäkinik ñode täyat; Imaka kubätä Anututä ninta nadäñ nimikinik täk täyak u täga ukät-pipinañi nämo. Nämo inik! Anututä nadäñ nimikinik täñpäñ Ekäninin Jesu Kristo nimiñkuko unita kumäñ-kumäñ ba irit, aņero ba mäjo wära kehäromi nitek u, imaka apiñode ahäñ nimik täkañ ba imaka kämi ahäkta yäwani u, ba imaka imaka kehäromi nitek u, ba imaka kunum terak nanik ba kome gänañ nanik ba imaka ätu kome pähap terak ittäñ kukañ, imaka udewani unitä Anututä ninta nadäñ nimikinik täk täyak u täga tenpipinañi nämo.

9

Poltä iniken äbotta butewaki pähap nadäñkuk

1-2 Notnaye, ñode täwera nadäwut; Juda ämawebenaye unita yäñpäñ näk kadäni kadäni bänepnatä butewaki nadäwätäk pähap bumta täk täyat. U jop nämo yäyat. Nämo, näk Kristo täño äma unita manna u bureni-inik yäñ nadäwut. Ba Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäkna kañ-iwarirän unita bänepnatä näk man bureni täwetat yäñ nadätat.

3 ✧ Butewaki! Näk jide täñpäñ nägät moräknaeye, Isrel ämawebe äbot u täñkentäñ yämiñira Kristota biñam kañ täneñ? Kristota biñam täñput yäñpäñ

bänepna kädäp ijik täyak u ɲode; Anutu täño kok-wawak näkä terak ärowänkaɲ Kristo täño iwan äworeɲpäɲ guɲ ude irira Isrel ämawebeenayetä näkɲo kome kaɲ yäput! yäɲ nadäk täyat.

4 ✧ Isrel ämawebe uwä äbot jopi nämo, Anututä nanak ämawebeenaye yäɲpäɲ iwoyäɲpäɲ yepmaɲkuk. Ude täɲkaɲ Ekänitä iniken mebäri yäɲahäɲpäɲ yäwetkuk. Täɲpäɲ ämawebe ukät topmäk-topmäk kubägän täɲpäɲ бага man yämiɲpäɲ Anutu iniɲoret kädet siwoɲi u yäwetpäɲ yäwoɲärenkuk. Täɲkaɲ imaka säkgämän säkgämän täɲ yämikta yäɲkehäromtak man yäwetkuk.

5 ✧ Täɲpäkaɲ äbot uwä oranin wäpi biɲam ikek bian itkuɲo unitäño äbekiye oraniye. Kristo uwä komegup ikek uken naniktä ahäɲkuk. Uwä Anutu bureni-inik, imaka kuduptagän täño intäjukun irirän wäpi biɲam tärek-täreki nämo iniɲoret täkäna! U Bureni!

6 ✧ Täɲpäkaɲ apiɲo Isrel äbot u äbot gägäni kubä ude itkaɲ unita ɲode täga yäne ba nämo? Anututä yäɲkehäromtak man bian yäwetkuko uken bureni nämo pewän ahäɲkuk? Nämo, udetä nämo yäyat! Imata, Isrel ämawebe, Jekop täño tawaɲken nanik päke u kuduptagän Anutu täño nanakiye bureni, inita biɲam itta yäwani nämo.

7 ✧ Ba udegän, Abraham täño äbotken nanik u kudup u Abraham täño oraniye bureni ude nämo itkaɲ. Nämo, Abraham täño oraniye mäyap upäɲkaɲ Anututä Abraham ɲode iwetkuk; Yäɲkehärom taɲkuro ude, oraɲkaye ahänayäɲ täkaɲ

✧ 9:4: Kis 4:22; Lo 7:6, 14:1-2 ✧ 9:5: Mat 1:1-16; Jon 1:1; Rom 1:25

✧ 9:6: Nam 23:19; Rom 2:28 ✧ 9:7: Stt 21:12

u yäpmänj daniñpäñ nanaka Aisak täño tawañ terak nanik u yabäwa orañkaye bureni api täneñ.

8 ✧ Täñpäkañ man unitä mebäri ñode niwoñäretak; Ämawebe Abraham täño tawañken nanik u kudup Anutu täño oraniye bureni-inik ude nämo itkañ. Nämo, oraniye bureni-inik uwä Anututä yänkehäromtak man Abraham iwetkuko uterak ahänkuño ugän.

9 ✧ Eruk Anututä Abraham yänkehäromtak man iwetkuko u ñode; Kadäni näkä nadätat-ken uken Sara nanak bäyañpäñ injirirän äneñi api äbet yän iwetkuk.

10 ✧ Täñpäkañ ugän nämo. Rebeka imaka, nanak yarä bäyañkuk. Täñpäñ nanak yarä bäyañkuko u nani Aisak, oranin pähap u kubägän.

11-12 ✧ Täñpäkañ Anutu iniken gärip kadäni kadäni iwatpäñ täk täyak udegän iwatpäñ äma inita biñam yäpmänj daniñpäñ yepmak täyak. Ämawebe epän täktäki terak nämo yäpmänj danik täyak. Nämo, ini-tägän äma yäpmänj daniñpäñ iwoyäk täyak. Unita nanak yarä u kädet waki ba täga nämo täñkañ Rebeka koki-ken pen irirän Anututä Rebeka ñode iwetkuk;

Nanak intäjukun nanik uwä mäden nanik täño epän watä ämani ude api irek yän iwetkuk. Stt 25:23

13 ✧ Unita Anutu täño mantä ñode yäyak;

✧ 9:8: Gal 4:23 ✧ 9:9: Stt 18:14 ✧ 9:10: Stt 25:21 ✧ 9:11-12: Stt 25:23 ✧ 9:13: Mal 1:2-3

*Näk monäni Jekopta nadäŋ imikinik täŋkaŋ tuäni
Isota mäde ut imiŋkut. Mal 1:2,3*

14 Unita jide yäne? Anututä ude täk täyak uwä kädet
siwoŋi nämo täk täyak? Ude nämo!

15 Unita Anututä Moses ŋode iwetkuk;

*Näkä äma kubäta bänep iron täŋ imayäŋ nadäŋpäŋä u
bureni täŋ imet.*

*Ba äma kubäta butewaki nadäŋ imayäŋ nadäŋpäŋä u
butewaki nadäŋ imiŋpäŋ oraŋ imet. Kis 33:19*

16 ✧ Unita ŋode nadäna; Anututä äma täŋo gärip
ba unitäŋo täktäk terak nämo yäpmäŋ daniŋpäŋ
yepmak täyak. Nämo, Anututä iniken nadäk-
gärip tawaŋ uterak iwatpäŋ kubä kaŋ-korekta
nadäŋpäŋä udegän täk täyak.

17 ✧ Unitäŋo wärani kubä Anutu täŋo man kudän
täwani terak pätak u ŋode; Anututä Isip kome täŋo
intäjukun äma Fero ŋode iwetkuk; Mebäri ŋode
unita nadäŋ gamiŋira intäjukun äma wäp biŋam
yäpmäŋpäŋ itan; Gäkä terak kehäromina kwawak
pewa ahäŋirän biŋam nadäŋpäŋ ämawebe wäpna
biŋam komeni komeni api yäŋahäŋ yäpmäŋ kuner
yäk.

18 ✧ Unita manbiŋam unitä ŋode niwoŋäretak; Anu-
tutä äma kubä kaŋ-korekta nadäŋpäŋä u udegän
täŋ imek. Täŋkaŋ Anututä äma kubä bänep nadäk-
nadäki täŋpipiŋ imayäŋ nadäŋpäŋä iniken nadäk-
gärip ugän iwatpäŋ udegän täŋpek.

19 Tənpəkaŋ in kubätä man u nadənpəŋ ɲode kəwep nəwerek; Netätä təga kehərom taŋpəŋ Anutu təŋo nadək-gəriŋ tawaŋ u təga irepmirek? Təga nəmo upəŋ imata əma nin ətu momininta kokwawak nadəŋ nimik təyak? Anutu ude uwə siwoŋi nəmo tək təyak yəŋ nəwerek.

20 ✧ Tənpəkaŋ yəŋyabək udewani əmatä təga yənaŋi nəmo. Gək əma jidewani unita Anutu ude goret təyan yəŋ iweren? Ude yəweno u ɲode bumik; Kəbotinik kubätä əma u təŋpeko u ɲode təga iwerek? Gək imata nək goret ude tən?

21 ✧ Ude nəmo! Əma kəbot təŋpani kubätä iniken gəriŋ iwatpəŋ gəŋ yəpmənpəŋ kəbotinik yarä təŋpek. Kubä säkgəmən, əŋnak-əŋnak təkta. Təŋkaŋ kubəwə jiraŋ peкта təŋpek. Ude təŋpeko unita goret təyak yəŋ təga yəwen? Nəmo inik!

22 Tənpəkaŋ Anututä təŋkuko u udewanigən. U iniken kokwawak kwawak pewa ahəŋjirən kehəromina kaŋpəŋ nadəwut yənpəŋ ɲode təŋkuk; Kəbot kokwawakı yəpməkta biŋam təkaŋ uwə bərəŋeŋ təŋpən wanaŋipəŋ kadəni kəroŋi kehərom taŋpəŋ kwikinik it yəpməŋ əbuk.

23 ✧ Tənpəkaŋ udegən, iniken bənep iron təgagəmən-inik u kwawak pewən ahəkta kəbot butewakini yəpməkta biŋam təkaŋ uterak ironi u piŋ yəbatkuk. Tənpəŋ əmawebe uwə irit təga, wəp biŋam ikek u yəmikta bian yəpməŋ daniŋpəŋ yepmaŋkuk.

24 Təgagəmən kubä! Əmawebe u uwə nin Anututä ini nimagutkuko u. Təŋkaŋ əmawebe nin

Juda äbotken nanik ugän nämo, guŋ äbotken nanik imaka, bok nimagutkuk.

²⁵ Unita guŋ äbotta nadänpäŋ Anututä profet Hosea meni-ken ŋode yänjahänkuk;

Näk ämawebe näkŋo äbotken nanik nämopäŋ Näkŋo ämawebenaye yän api yäweret.

Ude täŋkaŋ ämawebe nadäŋ yämikinik nämo täŋkuro unita bänepna gämäni yän api yäweret. Hos 2:23

²⁶ *Täŋpäkaŋ bian äma äbot u Näkŋo äbot nämo yän yäwetkut. Eruk kome ude yäwetkut-ken ukengän ŋode api yäweret; In Anutu irit mähemi näkŋo nanaknaye yän api yäweret. Hos 1:10*

²⁷ *Täŋpäkaŋ Aisaiatä udegän Isrel ämawebeta nadänpäŋ man ŋode yänjahänkuk;*

Isrel ämawebe mäyap, mobä jiraŋ ume terak nanik ude ahän uyinayän täŋo upänkaŋ uken nanik yarä-gänpäŋ api yämaguret.

²⁸ *U imata, Ekänitä komen ämawebe manken yepmanpäŋ bäräŋeŋ api täŋpän waŋ moreneŋ. Ais 10:22,23*

²⁹ *Täŋpäkaŋ unitagän yänpäŋ Aisaiatä man kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk;*

Ekäni kehäromi mähemitä ämawebe yerita yänpäŋ yarägän nämo yepmankuk yäwänä Sodom Gomora paot moreŋkuŋo ude paot morenam. Ais 1:9

Isrel äbottä Anutu mäde ut iminjuŋ

30 ✧ Eruk man päke ɲonitäŋo mebäri jide? U ɲode; Äma guŋ äbotken nanik Anutu inamiken siwoŋi itta epäni nämo täŋpanipäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtären yämiŋkuk. Yäŋtären yämiŋkuko uwä nadäkiniki unitagän yäŋpäŋ.

31 ✧ Täŋ, Isrel ämawebe uwä Anutu inamiken siwoŋi ämawebe itta komi epän terak Moses täŋo бага man iwatna yäkŋat täŋpä waŋkuŋ.

32 ✧ Mebäri ɲodeta täŋpä waŋkuŋ; U Anututä yäpän-siwoŋ tawäpäŋ yepmaŋpekta nadäkiniki Anutu terak nämo peŋkuŋ. Nämo, iniken komi epäni uterak Anutu inamiken siwoŋi ämawebe api itne yäŋ nadäŋkuŋ. Butewaki, u mobä pähap uterak jänani yäputkaŋ maŋkuŋo bumik.

33 ✧ Mobä unita Anutu täŋo man kudän täwani kubä ɲode pätak;

Nadäkaŋ? Näk mobä kubä ämatä jänani yäputta Jerusalem komeken peŋkut. Uterak jänani yäputkaŋ api maŋdäpneŋ yäk.

Täŋpäkaŋ äma kubätä unita nadäkinik täŋpayäŋ täko uwä nadäkiniki täŋo bureni yäpmäkta pära nämo api täŋpek. Ais 8:14, 28:16

10

1 Unita notnaye, näk bureni ɲode täwera nadäwut; Juda ämawebe, näkŋaken äbotnaye uwä Anututa biŋam kaŋ irut yäŋpäŋ bänepna kädäp ijiŋirän Anutu-ken yäŋapik man yäk täyat.

2 Unitäŋo täktäki u nadäkinik täyat. U Anutu iwatta epäni taŋi täk täkaŋ upäŋkaŋ kädet Anututä

✧ 9:30: Rom 10:20 ✧ 9:31: Rom 10:2-3 ✧ 9:32: Ais 8:14

✧ 9:33: 1Pi 2:6; Rom 10:11

gäripi bureni nadäk täyak u nämo nadäwä tärek täkaŋ.

³ Anututä kädet iwatpäŋ siwoŋi ämawebe yän yäntären nimik täyak u nämo nadäwä tärewäkaŋ iniken kehäromi terak Anutu inamiken siwoŋi ämawebe itta epäni täŋpäŋ kuŋatkuŋ. Täŋkaŋ kädet Anututä iwatpäŋ ämawebeta siwoŋi ämawebe yän yäntären yämik täyak u mäde ut imiŋkuŋ.

⁴ ✧ Kädet uwä Kristo. Kristotä äbäŋpäŋ бага man terak Anutu inamiken siwoŋi irit täŋo kädet u däpmäŋ tärenpäŋ kädet kodaki kubä pewän ahäŋkuk. Uwä ŋode; Ämawebe nadäŋ imikinik täk täkaŋ u kudup Anututä siwoŋi ämawebe yän yäntären yämik täyak.

Kuduptagän Anututa biŋam täga tänaŋi

⁵ ✧ Täŋpäkaŋ бага man iwatpäŋ Anutu inamiken siwoŋi irit kädetta Mosestä ŋode kudän täŋkuk; Äma kubätä jukuman бага man terak pätak u iwarayäŋ täko uwä бага uterak irit kehäromita biŋam api täŋpek.

⁶ ✧ Mosestä бага man iwat-iwatta ude yänkukopäŋ nadäkinik kädet iwatpäŋ Anutu inamiken siwoŋi itta man kubä ŋode pätak; Injintägän ŋode yäneŋta; Kunum gänaŋ netätä täga äronpäŋ Kristo imagut yäpmäŋ äpek? Ude nämo yäneŋ! U äpuko uba!

⁷ Ba ŋode imaka yäneŋta; Netätä kumbani yotpärare-ken täga äpmonpäŋ Kristo kumbaniken nanik imagut yäpmäŋ abek? Ude imaka, nämo yäneŋ. U akuŋkuko uba!

⁸ Ude nämo, man unitäño kukñini u ñode kudän täwani; Anutu täño man u dubinjin-ken itak. U mejin-ken ba bänepjin-ken itak u. Täñpäkañ man uwä nadäkinik pewä ahäk-ahäk man bureni nintä yäñahäk täkamäñ ubayäñ.

⁹ Bureni, mejintä Jesu u Ekäninin yäñ yäñahäñit, bänepjintä Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmäñ akuñkuko unita nadäkinik täñ iminjirä Anututä ini api tämagurek.

¹⁰ U imata, bänepnintä Jesuta nadäkinik täñitna Anututä siwoñi ämawebe yäñ yäñtäreñ nimik täyak, ba menintä nadäkiniknin u yäñahäñitna inita biñam nimagut täyak.

¹¹ ✧ Man unita Anutu täño man mujipi kubä ñode kudän täwani; Äma kubätä unita nadäkinik täñpayäñ täko uwä nadäkiniki täño bureni yäpmäkta pära nämo api täñpek.

¹² ✧ Täñpäkañ man unitä ämawebe äbot terak nämo yäpmäñ danik täyak. Juda äbotken nanik ba guñ äbotken nanik u tägagän. Ekäni kubä unitägän ämawebe kuduptagän täño Ekäni. Unita ämawebe netätä Ekäni täñkentäñ nimi yäñ yäñpäñ yäñapik täkañ unita iron säkgämän täñ yämik täyak.

¹³ ✧ Unitawä Anutu täño mantä bureni ñode yäñahätak; Netätä Ekäni täñkentäñ nam yäñpäñ gera yäk täkañ uwä Ekänitä inita biñam api yämagurek.

¹⁴ Upäñkañ Ekänita nadäkinik nämo täneño uwä jide täñpäñ täñkentäkta gera yäneñ? Ba unitäño manbiñam nämo nadäneño u jide täñpäñ Ekänita nadäkinik täneñ? Ba äma kubätä manbiñam u

nämo yänahäweko uwä jide tänpän manbiŋam u nadäneŋ?

15 ✧ Ba manbiŋam yänahäkta äma kubä nämo tewä kweko uwä netätä manbiŋam yänahänirän nadäneŋ? Tänpäkan manbiŋam yänahäwani unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Äma manbiŋam tägagämän yäpmän äbäk täkan unitäŋo kuroŋi säkgämän yän yäwut!

16 ✧ Upänkan waki! Juda ämawebe kuduptä Manbiŋam Täga u nämo iyap tänpän inŋitkuŋ, kubäkubätägän. Unita Aisaiatä ŋode yänkuk; Ekäni, manbiŋam yänahänitna netätä nadäwän bureni täŋkuk?

17 ✧ Unita nadäkinik burenita ŋode yäna; Manbiŋam yänahänirä nadäk täkan unitä nadäkinik pewän ahäk täkan. Tänpän manbiŋam jopi kubä nämo, Kristo täŋo manbiŋam u.

18 Upänkan Juda äma u jide? Manbiŋam uwä nämo käwep nadänkuŋ? Nämo, u nadänkuŋ! Anutu täŋo mantä unita ŋode yäyak;

Mani kotäktä komeni komeni kuŋarirän ämawebe kuduptägän nadänkuŋ. Sam 19:4

19 Eruk, näkŋo yänjabäk kubä pen ŋode; Isrel ämawebe uwä guŋ ämawebetä komeni yäpmänpän Anututa biŋam api täneŋ yän nämo käwep nadänkuŋ? Nämo, u nadänkuŋ! Unita bianä Anututä Moses meni-ken ŋode yänkuk;

Juda äbottä näkken äneŋi äbut yän nadänpän ämawebe äbot nämo tänpäni, guŋ äbot kubäta iron api täŋ

✧ 10:15: Ais 52:7 ✧ 10:16: Ais 53:1; Jon 12:38 ✧ 10:17: Jon 17:20

yämet yäk.
*Ude täñira Juda äbottä kañkañ bänepi wawäpäñ ninta
 täñ nimirani yäñ api nadäneñ. Lo 32:21*

²⁰ Täñpäkañ Moses täño man u yäñ-kentäñpäñ Aisa-
 iatä kwawakinik ñode yäñahäñkuk;

*Äma näka nämo yäñ-wäyäkñewani u ahäñ yämiñpäñ
 yämagurira nabäñkuñ. Ais 65:1*

²¹ Täñpäkañ Isrel ämawebeta yäñpäñ Anututä ñode
 yäkgän täñkuk;

*Ämawebe gwäki täpäni ärowani täñ namik täkañ u
 yämagutta kepma käron ket kewatkañ it täyat.
 Ais 65:2*

11

Anututä Juda äbot kudup nämo yepmañkuk

¹ ✧ Unita jide nadäkañ? Anututä iniken
 ämawebeniye mäde ut yämiñkuk? Nämoinik! Näk
 imaka, Isrel äma ba Abraham täño nägät moräk
 kubä. Näk Benjamin täño äbotken nanik unita
 Anututä Isrel ämawebe kuduptagän mäde ut
 yämiñkuk yäñ täga nämo yäne.

² Unita ñode yäwa; Ämawebe äbot nämo ahäñirä
 Anututä inita biñam yäñpäñ iwoyäwani unita mäde
 nämoinik ut yämiñkuk. Jide? In Anutu täño man
 kudän terak Elaija täño manbiñam unita nämo
 nadäkañ? Elaija uwä Isrel ämawebe manken yep-
 makta yäñpäñ Anutu-ken ñode yäñapiñkuk;

✧ **11:1:** 1Sml 12:22; Sam 94:14; Plp 3:5

3 ✧ Ekäni, ämawebe ŋo gäkŋo profetkaye dämpän-pewä kumbäpäŋ alta ganij oretta täŋpani u kudup wärämüt täŋpä kuŋkuŋ. Täŋkuŋo profet morek-morek näk imaka, kumän-kumän nutnayän epäni täkaŋ.

4 ✧ Ude yänjirän Anututä kowata jide iwetkuk? Node iwetkuk; Ude nämo! Ämawebe 7,000 ude näkŋata biŋam iwoyänjira uwä anutu jopi Bal unita gukut imäpmok nämo täŋ imik täkaŋ yäk. Gäk kubägän nämo yän iwetkuk.

5 ✧ Eruk, u udegän kadäni ŋoken Juda äbot päke u gänaŋ nanik äbot täpuri Anututä ironita yänpäŋ inita biŋam iwoyänjkuko itkaŋ.

6 ✧ Ämawebe iwoyänjkuko uwä, iniken iron terakgän iwoyänjkuk, ämawebe unitäŋo täktäkita yänpäŋ nämo. Nämo, täktäkita yänpäŋ iwoyänjkuko yäwänäku iron täŋkuko uwä iron bureni nämo yän nadäktäkäne.

7 ✧ Unita ŋode yäna; Isrel ämawebetä Anutu inamiken siwoŋi itta pipiri pähap täŋkuŋopän täŋpä waŋkuŋ. Upänkaŋ äbot uken nanik Anututä iwoyänjkuko u imaka bureni u kaŋ-ahänkuŋ. Täŋpäkaŋ ätu päke uwä Anututä iniken mani u nadäkta bänep nadäk-nadäki täŋpipiŋkuk.

8 Unita ŋode kudän täwani;

Anututä bänep nadäk-nadäki täŋpäŋ guŋ taŋkuŋ. Ais

29:10

Täŋkaŋ dapuri täŋpipiŋpäŋ jukuni yäpurän guŋ tawäpäŋ yepmaŋkuko it yäpmän abäkaŋ. Lo

29:4

✧ 11:3: 2Kn 19:10,14 ✧ 11:4: 1Kn 19:18 ✧ 11:5: Rom 9:27

✧ 11:6: Gal 3:18 ✧ 11:7: Rom 9:31

9 ✧ Täñpakan unitagän Devittä ñode yäkgän täñkuk;

*Ärawa äñnak-äñnakitä buñeptä-yäj däpmäjirän komi
kañ nadawut.*

*Bureni, äñnak-äñnakitä momi-ken yepmanjpankan
kowata kañ yäput yäk.*

10 *Täñkañ dapuri täñpewän bipmäj utpäñ bäräpitä ko-
tañ yäwarirän mädeni kañ muget yäpmäj kut.
Sam 69:22,23*

Anututä guñ äbot yämagutta man

11 ✧ Man ude pätak unita jide? Isrel ämawebeä Jesu mäde ut iminjpan mankuño u manjpan makinik täñkuñ ba nämo? Nämo, ini wakiwaki täñkuño unita Anutu täño yäpätägak epän bureni guñ äbotken ahäñkuk. U ahäñkuko uwä mebäri ñodeta; Isrel äbottä ninta täñ niminanji täñkuk yäj nadäñpan äneñi Anutu-ken äbähta Anututä guñ äbot yämagutkuk.

12 U kawut! Isrel äbot täño wakiwaki unitä täñpewän imaka tägagämän kubä komen ämawebe kudupta ahäj yäminjuk. Bureni, iron Isrel äbottä mäde ut iminjkuño unitä guñ äbotken nanikta täñkentäk pähap ahäñkuk. Eruk, Isrel täño wakini terak imaka tägagämän kubä ahäñkukopäj Juda äma äneñi bänepi äyäjutpäñ Anutu-ken kukta yäwani u kudup Anututa binjam tänayäj täkañken uken Anututä iron pähap jidewani upäj api pewän ahäwek?

13 Eruk, guñ äbotken nanik nadäkinik täñpani, in man ño täwera nadawut; Anututä guñ äbot täño

aposoro ude itta yānpāṅ nanin kireṅkuko unita nadāwa ārowani tānpāpāṅ oretoret tāyat.

14 Guṅ äbot inken epān ude tānpapāṅ nāgāt morāknaye ätutä kaṅkaṅ koki wawāpāṅ bānepi äyāṅutpāṅ Anututa biṅam kaṅ tāṅput yāṅ nadātat.

15 Tāṅ, Anututä ämawebe äbot u mäde ut yāmiṅkuk-ken uken ämawebe gāgāni Anutu tāṅo iwan ude itkuṅopāṅ Anututä inikāt bānep kubāgān itta yāmagutkuk. Tāṅpākaṅ Anututä Juda äbot u äneṅi not tāṅ yāmayāṅ tāko unita jide yāwet? U tāgagāmān-inik kubā, kumbanitä kodak taṅpāṅ äneṅi akuneṅo ude bumik.

16 ✧ Unita man wārani kubā ṅode tāwera nadāwut; Ketem intājukun nanik epān kodaki-ken yāpmāṅpāṅ Anututa biṅam peṅ imineṅ. Ude tāneṅo uwā epān uken nanik ketem u kudup Anututa biṅam tāneṅ. Ba udegān, äma kubätä päya kubä tāṅo jāwāri Anututa biṅam iwoyāweko uwā kujari kānani kudup u Anututa biṅam tāṅpek.

17 ✧ Tāṅpākaṅ Isrel ämawebe uwā olip päya piwani kubä udewani upāṅ Anututä kānani ätu tokāt tāṅpān kuṅkuṅ. Tāṅ, guṅ äbotken nanik in uwā olip päya ägwāri tāṅo kānani udewani upāṅ Anututä yāpmāṅpāṅ olip päya piwani tāṅo kānani tokāt tāṅpān kuṅkuṅo u komeṅi-ken yāpurārātkuk. Yāpurārātkuko unita olip päya tāga unitāṅo umenitā kānani, iniken ba in yāpurārani uterakgān tepmāṅ towiṅirān säkgāmān it tākaṅ.

18 ✧ Upāṅkaṅ kānani madāṅ tāṅpā kwani unita nadāwā āpani tānpāpāṅ injinta nadāwā ārowani nāmo tāneṅ. Nāmoinik, in kānanitā jāwārita nāmo

✧ 11:16: Nam 15:17-21; Ese 44:30 ✧ 11:17: Efe 2:11-19 ✧ 11:18: Jon 4:22

towik täyak. Nämo, jäwäritä ume yäpmänkaŋ känani in tepmän towik täyak.

¹⁹ Tänpäkaŋ inä ŋode käwep yäneŋ; Anututä olip päya känani madäŋ tänpän kuŋkuŋo u komenita nin yäpurärätta nadänpäŋ madäŋkuk.

²⁰ ✧ Bureni, Anututä ude täŋkuko upänkaŋ Anututä kädet ude täŋkuko unitäŋo mebäri ŋode; U nadäkinik nämo täŋkuŋo unita madäŋ tänpän kuŋkuŋ. Tänpäkaŋ inä nadäkinikjinta yänpäŋ tämagut päbä yäpurärätkuk. Unita täga itkamäŋ yänkaŋ biŋam nämo yäneŋ. Nämo, umuntäneŋ!

²¹ Imata, Anututä Juda nanik, olip päya täŋo känani bureni ude nämo yabäŋ koreŋkuko unita in ärowani kudän ude tänpäwä in udegän nämo api tabäŋ korewek.

²² ✧ Unita Anutu täŋo täktäkita ket nadäneŋ; Anutu u bänep kwini kädet bok, komi kädet bok täk täyak. Unitäŋo mebäri ŋode; Ämawebe mäde ut imik täkaŋ uwä komi epän kädet terak yämagut täyak. Tänpäkaŋ in orakoraki terak pen kuŋarirä Anututä api oraŋ tamik täŋpek. Täŋ, inä ude pen nämo kuŋatnayäŋ täŋo uwä in imaka, api tokät tänpän kuneŋ.

²³ Tänpäkaŋ Juda äbot madäŋ tänpän kuŋkuŋo uwä nadäkinik pewä putärewni u äneŋi täŋkehärom tänayäŋ täŋo uwä Anututä äneŋi yäpmän päbä kujarini terak api yäpurärärek. U tänaŋi nämo yäŋ nämo nadäneŋ. Nämo, Anututä äneŋi täga api yäpurärärek.

²⁴ Imata, guŋ äbotken nanik inä olip päya ägwäri täŋo känani päŋ tokät päbä olip päya piwani terak

nämo yäpurärätñañipäñ yäpurärätkü. Upäñkañ Juda nanik uwä olip päya piwani unitäño känani tokät täñpän kwani unita Anututä äneñi täga yäpmäñ päbä iniken kujari uterak pidämigän yäpurärärek.

Anututä Juda äbot kudup api yämagurek

25 ✧ Eruk notnaye, man kubä käbop itkuko unitäño mebäri nämo nadäñkañ injinta nadäwä ärowani täneño udetä täwera ket nadäwut; Man uwä ñode; Isrel ämawebe bänep nadäk-nadakitä Anutu täño man nadäkta mäde ut imiñkuño u pen inidegän nämo api it yäpmäñ kuneñ. Nämo, Anututä guñ ämawebe udetä näka biñam kañ täñput yäñ nadäk täyak u täreñirän Isrel ämawebe täño bänep nadäk-nadäki u äneñi api pirärewek.

26 ✧ Kädet uterak Anututä Isrel ämawebe kudup äneñi inita biñam api yämagurek. Unita Anutu ini meni-ken nanik man kudän täwani ñode pätak;

Waki keriken nanik yämagurani äma kubä Saion komeken nanik api äbek.

Äbäñpäñ Jekop täño äbottä näka peñawäk täñpani u yäpän-siwon tawäpäñ api yepmañpek.

27 *Täñkañ momini peñ yämayäñ täyat-ken ugän ämawebe-kät topmäk-topmäk kubägän u api täñpet yäk.* *Ais 59:20,21, 27:9*

28 Eruk, Isrel ämawebe u Manbiñam Täga u nadäkta bitnäñkuño unita Anutu täño iwan ude äworeñkuñ. Ude täñkuño unitä guñ äbot

✧ 11:25: Rom 12:16; Luk 21:24; Jon 10:16 ✧ 11:26: Mat 23:39; Sam 14:7

ämawebe in täñkentän tamiñkuk. Upänkañ yäput peñpäñ Anututä ämawebe u inita biñam iwoyän yepmañkuko unita yänkehäromtak mani oraniye yäwetkuko unita yäñpäñ pen nadän yämik täyak.

²⁹ Imata, Anututä äma inita biñam yäpmän daniwekopän äneñi mäde täga nämo ut yämek. Ba imaka tägatäga yäniñ kirewekopän äneñi täga nämo yäyomägarok.

³⁰ Täñpäkañ guñ äbot ämawebe inä bian Anututa peñawäk täñ imik täñkuñopän apiño Isrel äbottä täñirä in uwä Anutu täño butewakini yäpmänpäñ itkañ.

³¹ Täñpäkañ Isrel ämawebe imaka, Anutu täño man peñawäk täñkuñopän Anutu täño butewaki intä yäpuño udegän yäpmäkta yäwani.

³² ☆ Unitäño mebari u ñode; Anututä butewakini ämawebe kudup terak kwawak pewän ahän yämikta nadänkuko unita ämawebe kuduptä peñawäk täño topmäk-topmäk terak itta yäniñ kireñkuk.

Anutu iniñoret tākāna!

³³ *Yäke! Anutu täktäki ba nadäk-nadäki gwägu ude tokñek pätak, äpmonñpani pähap! U inide kubä tāk täyak.*

Unitäño nadäk tawañ mebari nadäna tärenañi nämo ba unitäño täktäki netätä kañpäñ nadäwän täreneñ?

³⁴ ☆ *Äma netätä Anutu täño nadäk u kañpäñ nadäwän tärewek? Ba äma netätä jukuman täga iwerek?*
Ais 40:13

35 *Ba äma netätä Anututa imaka kubä intäjukun iniñ kirewänkañ unita yänpäj Anututä kowata imek?* *Jop 41:11*

36 ✧ *Nämoinik! Anututä ini-tägän imaka imaka tänpewän ahäñkuño unita imaka imaka unitäño mebäri bureni-inik itak.*

Imaka imaka u kudup inita biñam itkañ.

Unita wäpi biñam peñyähäk ikek ärowani pen pat imiñ yäpmäj kuyon! U Bureni.

12

Gupnin Anututa ärawa ude iniñ kirene

1 ✧ Eruk notnaye, Anututä butewaki pähap nadäj nimiñkuko unita ñode peñ täwetat; Kome terak it yäpmäj kunayäj täño udegän in gupjin irit kuñat-kuñatjin kudup Anututa biñamgän ärawa ude iniñ kirek täkot. Täñkañ kudupigän itkañ kädät Anututä ini gäripi nadäk täyak ugän iwatpäñ täneñ. Kudän udewanitä Anutu iniñ oretoret kädät bureni täyak.

2 ✧ Täñkañ komen äma täño irit kuñat-kuñat kädettä äneñi tämagureko udeta nadäj täpäneñpäñ kuñatneñ. Täñkañ bänep nadäk-nadäkjin piräreñirä Anututä nadäk kädät kudupi kubä kañ täwoñärewän. Ude täñirän irit kuñat-kuñatjin udegän kodakigän kañ ahäwän. Ude täñkañ Anutu täño nadäk kädät, imaka täga, siwoñi-inik, Anututä ini gäripi nadäk täyak ude nadäwä tärewäpäñ täga api iwatneñ.

✧ **11:36:** 1Ko 8:6 ✧ **12:1:** Rom 6:11,13, 1Pi 2:5; Jon 4:24 ✧ **12:2:** Efe 4:23; Efe 5:10,17

3 ☆ Tānpäkaŋ Anututä orakorak namin̄kuko uterak jukuman in kubäkubätä nadäkta ŋode täwera nadäwut; Injinta nadäwä ärowani-inik nämo täneŋ. Nämo, Anututä nadäkinik in kubäkubäta tamani uterak nadäk ba kehäromi jide in̄itkaŋ u ket kaŋpäŋ nadäwä tärewäpäŋ uterakgän kuŋat täkot.

4 ☆ Imata, äma nin gupnin kubägän upäŋkaŋ gupnin täŋo moräki moräki mäyap itkaŋ uwä epän mebäri inigän inigän täk täkaŋ.

5 ☆ Udegän äbot täŋpani nin imaka, ämawebe mäyap itkamäŋ upäŋkaŋ Kristo terak gupnin täŋo moräki moräki ude, yäpurärätpäŋ kubägän itkaŋ täŋkentäk kowata kowata täkta yäwani.

6 ☆ Unita Anututä nin kubäkubäta orakoraki terak nadäk mebäri mebäri iron ude nimin̄kuk. Iron unita nämo iyap täne. Nämo, äma kubä Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ yäŋahäkta iron imani uwä nadäkiniki jide päreko uterakgän yäŋahäk täŋpek.

7 Ba äma kubä äbot täŋpanita watä epän täŋ yämikta iron imani uwä udegän täŋ yämek. Ba äma kubä Anutu täŋo man kädet yäwetpäŋ yäwoŋjärek täkta iron imani uwä epän u täŋpek.

8 ☆ Ba äma kubätä äma bänepi täŋpidäm takta iron imani uwä udegän täŋpek. Ba äma kubä äma jäwäri täŋkentäŋ yämikta iron imani uwä iron taŋi täŋ yämek. Tänpäkaŋ äma kubätä ämawebe täŋo intäjukun ude itta iron imani uwä gwäk pimin̄päŋ yabäŋ yäwat epän säkgämän täŋpek. Ba äma kubä

☆ 12:3: 1Ko 12:11; Efe 4:7 ☆ 12:4: 1Ko 12:12 ☆ 12:5: 1Ko 12:27; Efe 4:25 ☆ 12:6: 1Ko 12:4-11, 1Pi 4:10-11 ☆ 12:8: 2Ko 9:7

ämawebeta butewaki nadəŋ yämikta iron imani uwä bänep oretoret terak tənĵkentəŋ yämiŋtəŋ kuŋarek.

Äbot tənĵpani tənjo irit kuŋat-kuŋat

9 ✧ Tənĵpäkaŋ iron täktäk kädet u bänep nadäk-nadäk ikek täneŋ. Jop gup-tägän nämo täneŋ. Tənĵkaŋ kädet wakita taräki nadəŋpən kädet täga u inĵit-inik täk täkot.

10 ✧ Tənĵkaŋ äbot tənĵpani notĵiyeta nägät moräknin yəŋ nadəŋpən gäripi kowata kowata nadäk täkot. Ude tənĵkaŋ inĵin äpani itkaŋ notĵiye oraŋ yämik täkot.

11 ✧ Tənĵpən Munapik tənjo kädäp bänepjin-ken iĵinĵirän Ekänita yənĵpən epän kehäromigän täk täkot.

12 ✧ Tənĵpäkaŋ Ekänitä bureni-inik api nimagurek yəŋ nadäkinik täk täkaŋ unita oretoret terak kuŋat täkot. Tənĵkaŋ bäräpi ahəŋ tamäwä kwikinik it täkot. Tənĵpən Anutu-ken yənəpik man yäkta gaŋani nämo täneŋ.

13 ✧ Tənĵpäkaŋ Anutu tənjo kudupi ämawebe ätu ketem tuŋumta wäyäkŋek epän täk täkaŋ u tənĵkentəŋ yämik täkot. Ba äma yämagut yäpmən pənku yotĵin-ken iron tən yämikta pidämtak täkot.

14 ✧ Tənĵpäkaŋ äma ätutä waki tən tamiŋirä Anututä tənĵkentəŋ yämikta yənəpik täkot. Waki tən yämikta nämo yənəpineŋ. Nämo, Anututä säkgämän tən yämikta yənəpik täkot.

15 ✧ Tənĵkaŋ äma kubätä imaka kubäta oretoret tənĵpänä ukät oretoret bok täk täkot. Tən, äma

✧ **12:9:** 1Ti 1:5, 1Pi 1:22; Amo 5:15 ✧ **12:10:** 2Pi 1:7; Plp 2:3

✧ **12:11:** Apos 18:25; Rev 3:15 ✧ **12:12:** 1Te 5:17 ✧ **12:13:** Hib 13:2 ✧ **12:14:** Mat 5:44; Apos 7:60, 1Ko 4:12 ✧ **12:15:** Sam 35:13

kubätä konäm butewaki tänpänä ukät bok udegän täk täkot.

16 ✧ Ude täņkaņ ämawebe-kät bänep kubägän täņpeņ kuņat täkot. Täņpäņ injinta nadäwä ärowani nämo täņpöpäņ epän äpani täkta nämo bitnäneņ. Ba injinta nadäk-nadäknin ärowani nitek yäņ nämo nadäneņ.

17 ✧ Täņpäkaņ äma ätutä kädet waki täwoņäreņirä kowata kädet waki terakgän nämo däpmäņ täreneņ. Nämo, kadäni kadäni ämawebe kudup inamiken nadäņ dämiņpäņ siwoņigän kuņat täkot.

18 ✧ Täņkaņ injin yäņwawak täņpäņ ämik täkta nämo nadäneņ. Nämo, kadäni kadäni ämawebe-kät bänep kubägän täņpäņ itta epäni täk täkot.

19 ✧ Unita notnaye, waki täņ tamiņirä kowata waki nämoinik täņ yämineņ. Nämo, bäräpi u Anu-tuta iniņ kireņirä iniken kokwawakitä kowata däpmäņ tärewayäņ yäņpäņä u ini api nadäwek. Unita Anutu täņo man ñode kudän täwani; Ekänitä ñode yäyak; Kowata yämik-yämik uwä näkņo epän. Kowata näkņa api däpmäņ tärewet yäk.

20 ✧ Waki nämo täņ yämiņkaņ Anutu täņo mantä yäyak udegän ñode täneņ;

Iwankaye kubätä nakta iwäwä ketem imen,

ba umeta iwäwä ume imi näņpek.

*Ude täņ imeno uwä iniken täktäki waki unita mäyäk
nadäwek. Snd 25:21,22*

✧ **12:16:** Rom 15:5, 11:20; Snd 3:7; Ais 5:21 ✧ **12:17:** 1Te 5:15

✧ **12:18:** Mak 9:50; Hib 12:14 ✧ **12:19:** Lo 32:35; Mat 5:39; Rom

13:4, 1Te 1:6-7; Hib 10:30 ✧ **12:20:** Snd 25:21-22; Mat 5:44

21 Tānpākaŋ irit kuŋat-kuŋatjinta watä nämo irirä kädēt wakitä intäŋo kehäromjin yäpmäŋ äpekta. Ude nämo, kädēt waki täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkta kowata kudän täga upäŋ täk täkot.

13

Nin gapman gämori-ken it täkäna

1 ✧ Äma kuduŋtagän gapman täŋo mani bu-ramineŋ. U imata, Anututä nämo iwoyäweko uwä gapman kubä täga nämo irek. Gapman täŋo kehäromi uwä Anutu-ken nanik unita gapman komeni komeni yabäŋ yäwat epän täŋpän it yäpmäŋ kukaŋ uwä Anututä iwoyänpän yepmaŋpani.

2 Mebäri unita äma kubätä gapman täŋo man utpän imaka Anututä ini pewän ahäwani u urek. Äma ude täk täkaŋ uwä kowata ini yäpmäkta biŋam täkaŋ.

3 ✧ Tānpākaŋ äma irit kuŋat-kuŋari täga uwä äma intäjukun it yämik täkaŋ unita nämo umuntak täkaŋ. Täŋ, äma kudän waki täk täkaŋ unitä uyaku umuntäneŋ. Unita in gapmanta täŋumun-umunkät nämo kaŋ kuŋatnayän nadänpänjä eruk imaka tägagänpän täŋpeŋ kuŋat täkot. Imaka tägagänpän täŋpeŋ kuŋarirä gapmantä in tabänjirän api tägawek.

4 ✧ U imata, gapman uwä Anutu täŋo epän watä äma, inta yänpän iwoyän tamani. Tānpākaŋ in waki täneŋo uwä gapmanta umuntäneŋ. U imata, kowata yämikta kehäromi jop nämo yämani. Nämo,

✧ 13:1: Tai 3:1; Snd 8:15; Jon 19:11 ✧ 13:3: 1Pi 2:13-14, 1Pi 3:13

✧ 13:4: Rom 12:19

uwä Anutu täño watä epän äma itpäñ Anutu täño kokwawak äma waki täñpani-ken pewä ahäкта yän yämani.

⁵ Mebäri unita mani buramik-inik täneñ. Täñpäkañ komi nadäwet yän nadäñkañ unitagän umuntañpäñ mani nämo buramineñ. Nämo, bänepkatä gapman täño man buramik u kudän siwoñi yän nadäñpäñ mani buramineñ.

⁶ Mebäri unita in takis moneñ imaka, pek täkañ. Gapman uwä Anututä watä äma epän yän yäminkuko u gwäk pimiñpäñ täk täkañ unita epäni täñmeham takta takis moneñ täga yäpneñ.

⁷ ✧ Unita in imaka yäwani udegän täñ yämik täkot. Takis moneñ yämikta yäwani unitawä takis moneñ yämik täkot. Ba äma wäpi yäpmäñ akukta yäwani uwä udegän wäpi yäpmäñ akuneñ. Ba orañ yämikta yäwani uwä udegän orañ yämineñ.

Not täñpäñ bänep iron täk täkot

⁸ ✧ Eruk, imaka kubä yäpneño uwä kowata pengän däpmäñ täreneñ, kämi kañ pena yän nämo yäneñ. Täñpäkañ bänep iron kowata kowata täñjirä tärek-täreki nämo pärek. Kudän u uwä täga däpmäñ tärenañi nämo. Nadäkañ? Äma kubätä bänep iron kädet bureni iwatpäñ kuñareko uwä бага man kudup buramiwani yän täga iwetneñ.

⁹ Täñkañ бага man ñode kudän täwani; Kubokäret nämo täñpen. Gäk äma kumäñ-kumäñ nämo uren. Gäk kubota nämo täñpen. Gäk äma täño imaka kubä kañgärip nämo täñpen. Бага man u ba бага man ätu itkañ u kuduptagäntä ñode yäwani; Gäkñata nadäk täyan udegän notkapakta nadäwen.

10 ☆ Nadäkan? Äma bänep iron ikek kuḡat täkan uwä noriyeta waki nämo täḡ yämik täkan. Unita bänep iron täktäk kädet unitä бага man buramik-buramik kädet bureni täyak.

11 ☆ Eruk, kudän ude täḡput yäḡ täwetat uwä mebäri ḡodeta; In kadäni itkamäḡ-ken ḡonita kaḡpäḡ nadäḡkaḡ kuḡat täkot. U däpmon peḡpäḡ kodak irit kadäni. U imata, nadäkinik täḡpäḡ yäput peḡpäḡ it yäpmäḡ äbäḡitna Anututä nin nimagutta kadäni keräp täyak.

12 ☆ Bureni! Bipmäḡ urani paorayäḡ täḡjirän kome yäḡewayäḡ keräp täyak. Unita bipmäḡ urani täḡo täktäk u kudup peḡ moreḡpäḡ wakikät ämik täkta täḡtuḡum täḡpäḡ peḡyäḡek gänaḡ kuḡat täkäna.

13 ☆ Nin kädet siwoḡi iwatpäḡ kuḡat täkäna, kepma täḡo peḡyäḡek gänaḡ kuḡat täkaḡ ude. Äḡnak-äḡnak kap tektek täḡpäḡ ume naḡkaḡ täḡḡuḡḡuḡ nämo täne. Täḡkaḡ kubokäret ba kudän ätu ämatä nämo tänaḡi nämo täne. Ba ämik kokwawak man nämo yäne.

14 ☆ Nämoinik, in Ekäni Jesu Kristopäḡ tek ude wädäwä ärowäkaḡ gup täḡo nadäḡ gärip waki u däpmäḡ tärekta epäni nämo täneḡ.

14

Nadäkiniki kwini ba kehäromita man

1 ☆ Äma kubä nadäkinik ikek upäḡkaḡ nadäkiniki uwä kwini, udewani mäde nämo ut yämineḡ. Nämo, not täḡ yämik täneḡ. Upäḡkaḡ man ätu

☆ 13:10: 1Ko 13:4-7 ☆ 13:11: Efe 5:14, 1Te 5:6-7 ☆ 13:12: 1Jo 2:8; Efe 5:11, 6:11 ☆ 13:13: Luk 21:34; Efe 5:18 ☆ 13:14: Gal 3:27 ☆ 14:1: Rom 15:7

täŋo mebäri kwawak nämo kudän täwani unita äma udeyani-kät yäŋawät-awät nämo täneŋ.

² ✧ U ŋodeta yäyat; Äma kubä nadäkiniki kehäromi u imaka kuduptagän nakta täga nadäwek. Täŋpäkaŋ äma kubä nadäkiniki kwini uwä ketem tomkät nakta täga nämo nadäwek.

³ ✧ Täŋirän äma tom ketem kudup näŋpani unitä noripaki ketem tomkät nämo näŋpani unita nadäwän äpani täga nämo täneŋ. Ba äma ketem tomkät nämo näŋpani unitä äma tom ketem kudup näŋpani unita wakiinik täyan yäŋ nämo nadäŋ imek. Nämo, Anututä äma u imaka, inita biŋam imagurani.

⁴ ✧ Gäk äma jidewani unitä äma kubä täŋo epän watä ämani täŋo täktäki yäpmäŋ daniwen? U epän täga täyak ba goret täyak u epän mähemitä ini yäwek. Bureni, Ekänitä äma udeyani täga täŋkentäŋ yämiŋirän kehäromigän api itneŋ.

⁵ ✧ Täŋpäkaŋ äma kubätä kepma kubäta nadäŋirän kudupi-inik täŋpek, kepma ätu yärepmitak yäŋ nadäwek. Täŋ, äma kubätä kepma päke u kudup uteragän yäŋ nadäwek. U täga upäŋkaŋ nadäk udeyanita äma kubäkubätä ini bänepiken yäpmäŋ daniŋkaŋ nadäk kubägän yäpmäŋ kuŋatneŋ.

⁶ Nadäkaŋ? Äma kepma kubäta nadäŋirä inipärik kubä täk täkaŋ uwä Anutu iniŋoretta nadäŋkaŋ ude täk täkaŋ. Ba udegän, äma tom ketem kudup näŋpanitä Anutu oraŋ imikta nadäŋkaŋ nak täkaŋ. Imata, ketem unita Anutu bänep täga man iwetkaŋ

✧ 14:2: Stt 1:29, 9:3 ✧ 14:3: Kol 2:16 ✧ 14:4: Mat 7:1; Jem 4:11-12 ✧ 14:5: Gal 4:10

nak täkaŋ unita. Täŋ, äma ketem ätuta bitnäk täkaŋ uwä udegän, Anutu oraŋ imikta nadäŋpäŋ Anutu bänep täga man iwet täkaŋ.

7 Unitäŋo mebäri ŋode; Bämopnin-ken nanik kubätä irit kuŋat-kuŋarita u näkŋa-kengän yäŋ nämo yäwek. Ba kubätä kumäk-kumäkita näkŋata biŋam yäŋ nämo yäwek.

8 ✧ Nämo, kodak itnero uwä Ekäni wäpi biŋam oraŋ imikta itne. Ba kumnero u imaka, Ekäni wäpi biŋam oraŋ imikta kumne. Unita kodak itne ba kumnero uwä Ekäni oraŋ imiktagän täne.

9 Mebäri unita, Kristo uwä äma kumbani ba kodak irani täŋo Ekäni ude itta kumäŋpäŋ äneŋi kodak taŋkuk.

10 ✧ Unita gäk, imata äbot täŋpani notkapak kubä täŋo nadäkinikita nadäwi jopi täk täkaŋ? Ba gäk, imata notkapak kubä iniŋ täwet täyan? Ŋode nämo nadätan? Gäk ba nin kuduŋtagän Anutu täŋo man käbeyä-ken api itne.

11 Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

*Näk Ekäni tärek-täreki nämo it täyat unitä bureni-inik
ŋode yäyat;*

*Komen ämawebe kudup näk-kengän äbäŋpäŋ gukut
imäpmok api täŋ namineŋ.*

*Täŋkaŋ ini kubäkubätä ŋode api näwetneŋ; Gäk Anutu
bureni-inik.* *Ais 45:23*

12 ✧ Unita ŋode nadäna; Anututä nin kuduŋtagän täŋo mebärininta api niwet yabäwek.

✧ **14:8:** Luk 20:38; Gal 2:20, 1Te 5:10 ✧ **14:10:** Mat 25:31-32; Apos 17:31, 2Ko 5:10; Plp 2:10-11 ✧ **14:12:** Gal 6:5

Notniye tänyäkŋatpena momi nämo täneŋ

¹³ Unita notniye täŋo nadäkiniki yäpmaŋ danik-danik kädet kaŋ pena! Penpäŋ nin kubäkubätä nadäk kädet kubä ŋode iwaräntähta nadäk kehäromi kaŋ pena; Imaka täga upäŋkaŋ u täŋira notnapaktä nabäŋkaŋ nadäkiniki täŋpän waneŋo u deta imaka udewani täga nämo api täŋpet.

¹⁴ ✧ Täŋpäkaŋ Ekäni Jesutä nadäk-nadäkna täŋkwawa taŋirän ŋode nadäwa tumäŋkaŋ; Imaka kubä ketem kejima udewani ini-tägän Anutu täŋo iŋamiken äma täŋo bänepi täga nämo täŋpän waneŋ. Ude nadätat upäŋkaŋ äma kubätä imaka kubäta yäjiwärani yäŋ nadäweko uwä eruk imaka u bureni yäjiwärani täŋpek.

¹⁵ ✧ Unita gäk imaka kubä jop naŋiri notkapak kubätä gabäŋpäŋ bänep nadäk-nadäki täŋpän waneŋo uwä eruk gäkŋata ŋode nadäwen; Ŋode täyat uwä notnapak unita nadäŋ imikinik nämo täyat yäŋ nadäwen. Nadätan? Kristotä notkapak unita yäŋpäŋ kumbukopäŋ imata jop nadäŋ ketem naknak terak notkapak täŋo nadäkiniki u täŋpi waneŋ?

¹⁶ ✧ Nämo, unita ket ŋode nadäkot; Täktäkka unitä täŋpewän imaka u ba unita nadäwi täga täk täkaŋ unita äma ätutä waki yäŋ yäneŋta.

¹⁷ Nadäkaŋ, imaka jopi, tom ketem udewanitä Anutu gämori-ken kuŋat-kuŋat kädet u nämo täŋ-mehamtäk täyak. Nämo, Anutu gämori-ken kuŋat-kuŋat kädet bureni uwä siwoŋi kuŋat-kuŋat, ba bänep kwini terak irit, ba oretoret Munapiktä pewän ahäk täkaŋ u.

✧ **14:14:** Apos 10:15; Tai 1:15 ✧ **14:15:** 1Ko 8:11-13 ✧ **14:16:** Tai 2:5

18 Unita äma kubätä kädet u iwarän tänpän Kris-tota watä epän täñ imayän täyak uwä Anututä äma unita gäripi nadänjirän ämawebetä imaka, kañkañ api orañ imineñ.

19 ✧ Unita notnaye, nin täktäk jide unitä bänep kubägän irit täño kädet pewän ahäk täkañ ba not-niye täño nadäkiniki täñ-kehäromtak täkañ, täktäk ugänpän iwatpän täk täkäna.

20 ✧ Täñkañ imaka jopi, ketem udewani terak Anutu täño epän nämo täna waneñ. Bureni, imaka kuduptagän u täga nänañi upänkañ nin ketem kubä nañitna äma kubätä nibänkañ bänepitä momi täñpeko uwä kädet waki täne.

21 Kädet siwoñi uwä ñode; Tom ketem ba wain ume nañira ba imaka kubä täñira notnapaktä nabänpän momi täñpek yän nadänpänä eruk gäk kädet u wari nämo täñpen.

22 Täñpäkañ imaka udewanita jide nadäk täyan u kwawak nämo yänahäwen. Nämo, Anutu injamiken gäkña-tagän iyap tänpän nadänpen kuñaren. Tänpän äma kubätä imaka kubäta täga yän nadänpän imaka u bänep nadäwätäk-kät nämo täñpeko uwä bänep oretoret terak täga irek.

23 ✧ Täñ, äma unitä tom ketem bänep yarä nadänkañ näñpeko uwä Anututä goret täyan yän iwerek. Imata, u siwoñi täyat yän nadäkinik kubägän nämo penpän täñpek. Unita imaka kubä u siwoñi yän ket nämo nadänkañ täk täkamän uwä momi täk täkamän.

✧ 14:19: Rom 12:18; Rom 15:2 ✧ 14:20: 1Ko 8:13 ✧ 14:23: Tai 1:15

15

Gäkŋa-tagän nāmo nadāwen

¹ Eruk, äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Nin kubäkubä nadäkiniknin kehäromi nīkek uwä nininken gäripgän nāmo iwatne. Nāmo, notniye nadäkiniki kwini u täŋkentäŋ yämiŋpäŋ bäräpini kotaŋ yämine.

² ✧ Täŋkaŋ nin kubäkubätä notniye nadäk-nadäki ba kuŋat-kuŋaritä tägawekta täŋkentäŋ yämiŋitna nadäkiniki kaŋ kehärom tawut.

³ ✧ U imata, Kristo, wäpi biŋam taŋi upäŋkaŋ iniken gärip terak nāmo kuŋatkuk. Nāmo, kädet Anutu täŋo mantä ŋode yäyak udegän ahäŋ imiŋkuk;

Ämatä yäŋärok gäwetkuŋo u näkä terak äroŋkuk. Sam 69:9

⁴ ✧ Nadäkaŋ? Man kudup Anutu täŋo man-biŋam terak bian kudän täwani u nin niwetpäŋ niwoŋäreкта kudän täwani. U Anututä bureni api tämagurek yäŋ niwetpäŋ niwoŋäreк täyak. Täŋkaŋ Anutu täŋo man uwä bänepnin täŋpidäm taŋirän gwäk pimiŋpäŋ kuŋattäŋgän imaka bureni u api kaŋ-ahäne.

⁵ Täŋpakaŋ in Jesu Kristo täŋo kädet kuroŋ iwarirä Anutu bänep täŋpidäm taktak mähemi ba gwäk pimiŋpäŋ kuŋat-kuŋat mähemitä in bämopjin-ken bänep kubägän irit pewän ahäŋ tamik täyon.

⁶ Ude täŋ tamiŋirän in bänep nadäk-nadäkjin ba mejin kubägän peŋpäŋ Anutu, Ekäninin Jesu Kristo täŋo nani u wäpi iniŋoret täkot.

✧ **15:2:** Rom 14:19, 1Ko 9:19, 1Ko 10:24,33 ✧ **15:3:** Sam 69:9

✧ **15:4:** Rom 4:23-24, 1Ko 10:11

7 ✧ Unita Kristotä not täñ tamiñkuko udegän äbot täñpani notjiye kudup not täñ yämiñpäñ bänep kubägän terak it täkot. Ude täñirä Anutu täño wäpi biñam punin-inik ärok täyon.

8 ✧ Unita bureni täwetat; Kristotä Juda äbot täño watä epän äma jopi äworeñkuko uwä Anututä yänkehäromtak man oraniye pähap yäwetkuko u bureni pewän ahäkta täñkuk.

9 ✧ Ba guñ äbottä butewakinita yänpäñ Anutu iniñoretta täñkuk. Unita yänpäñ Anutu täño mantä ñode yäyak;

Unita guñ äbot bämopi-ken wäpka biñam api yäpmän akwet.

Kap terak wäpka biñam api ganiñ oreret. Sam 18:49

10 Ba unitagän Anutu täño man kubätä äneñi yäkgän ñode täyak;

Ämawebe kome kukñi käda nanik in Anutu täño kudupi ämawebeñiye yäpurärätpäñ oretoret bok täkot. Lo 32:43

11 Ba äneñi kubä pen ñode yäkgän täyak;

Guñ äbot ämawebe, komeni komeni-ken nanik, in kudup kap terak Ekäni wäpi iniñ orerut. Sam 117:1

12 ✧ Täñpakan Aisaiatä man unitagän äneñi yäkgän ñode täñkuk;

✧ 15:7: Rom 14:1 ✧ 15:8: Mat 15:24 ✧ 15:9: Apos 3:25; Rom 11:30, 2Sml 22:50 ✧ 15:12: Rev 5:5

*Jesitä äbotken nanik intäjukun äma kodaki kubä
ahänkaŋ äma äbot komeni komeni api yabän
yäwarek.*

*Tänkaŋ guŋ äbottä äma uterakgän api yeŋämä penenŋ.
Ais 11:10*

¹³ Tänpäkaŋ in Anutu terakgän tubenŋ kuŋirä bänep pidäm ba oretoret pähap inken daiwän tokŋeton. Anutu, imaka bureni pewä ahäk-ahäk mähe mi unitä ude täŋirän Kudupi Munapik täŋo kehärominitä täŋkentänŋ tamiŋirän ŋode burenitä bureni-inik nadäk täkot; Anututä nimagutpäŋ imaka tägatäga u bureni api nimek.

Poltä iniken mebäri yänahänjuk

¹⁴ Notnaye, siwoŋi kädet inken tokŋek pätak yän nadäkinik täyat. Täŋkaŋ nadäk-nadäk Anutu-ken nanik tokŋek pat tamik täyak uterak injin-tägän yäwetpäŋ yäwoŋärek kowata kowata täga tänenŋ yän nadäkinik täyat.

¹⁵ Ude nadätat upänkaŋ ehutpäŋ man ätu änenŋ täŋ-kwawataŋ tamikta manbiŋam ŋo kudän täyat. Bätakiŋän yänahätat ŋowä mebäri ŋodeta;

¹⁶ ☆ Anututä nadän namiŋpäŋ guŋ äbotken Kristo Jesu täŋo watä epän täkta iwoyänpäŋ nepmaŋkuko unita. Näk bämop äma ude itpäŋ ämawebe guŋ äbot u yämagut päbä yepmaŋpa Anututa ärawa täga täŋ iminaŋi ude täŋ imikta Anutu täŋo manbiŋam yänahänŋ yämik täyat. Ude täŋira Kudupi Munapiktä täŋpewän ämawebe u kudupi, Anututa biŋam täk täkaŋ.

☆ **15:16:** Rom 1:5, 12:3; Rom 11:13; Plp 2:17

17 Unita näk Jesu Kristo täño wäpi terak Anutu täño watä epän täk täyat unita nadänjira ärowani täk täyak.

18 ✧ Täñkañ imaka ätuta yänjira nämo tägawek. Nämo, Jesu Kristotä ketna terak epän täñkuko unitagän ehutpäñ kwawakgän ñode yänjahänpäñ täwerayäñ; Näk guñ äbot ämawebe yän-yäkñat päbä yepmañpa Anutu täño man buramiwani ämawebe ude täñkuñ.

19 Ude täñkuro uwä Kristotä mena ba täktäkna täñmeham täñirän Kudupi Munapik täño kehäromi terak kudän kudupi kehäromi nitek mebäri mebäri pewa ahäñkuñ. Näk Jerusalemtä päñku Ilirikum kome u bämopi-ken Kristo täño manbiñam yänjahäntäñ päñku epän u käda täkta yäwani u täñ täreñkut.

20 ✧ Täñpäkañ nadäk kehäromi kubägän ñode nadäk täyat; Jesu täño manbiñam yänjahäk täyat uwä, guñ äbot bureni-inik, Kristo täño wäpi biñam nämo nadäk täkañ-ken ugän yänjahäkta nadäk täyat. Näk äma kubätä epän täñpani-ken u täkta nämo nadätat.

21 Nämoinik, Anutu täño mantä ñode yäyak udegän täkta nadätat;

Ämawebe mani biñam nämo yäwerani u api kañpäñ nadäwä tumneñ.

Bureni, ämawebe mani biñam nämo nadäwanitä api nadäwä tumneñ. *Ais 52:15*

Pol Rom kome kukta nadäk tawañ peñkuk

22 ✧ Täñpäkañ epän ñonitä kadäni käronji

nepmäñit yäpmäj äbänjirän in täga nämo äre tabätat.

²³ Upäj kome ño käda epän täñ paotat unita, ba kadäni käroni-inik äre tabäkta nadäj yäpmäj äbätat unita kadäni ñoken täga käwep api äre tabäwet.

²⁴ ✧ Näk Spen kome kwayäj täyat ugän äre inken jukun oretoret terak it tepmañpa tärenjirän täñkentäj namiñirä Spen kome api kwet.

²⁵ ✧ Upänkañ pengänä Anutu täño kudupi ämawebe Jerusalem käda itkañ u päñku yabäñpäñ täñkentäj yämikta kuyat.

²⁶ ✧ Äbot täñpani Masedonia ba Grik komeken naniktä yäñpäñ-nadäñpäñ Anutu täño kudupi ämawebe ätu Jerusalem yotpärare-ken jäwäri itkañ u täñkentäj yämikta moneñ peñkuño u api yäpmäj kwet.

²⁷ ✧ Täñpäkañ moneñ u iniken gärip terak peñkuñ. Kädet ude täñkuño u täga täñkuñ. Imata, Juda äbottä bänepi yepmäñ towikta tuñum tägagämän Anutu-ken nanik yämiñkuñ. Unita kowata däpmäj tärekta Juda äbot täño gup käda täñkentäj yämikta yäwani.

²⁸ Eruk moneñ u yäpmäj päñku Jerusalem äbot täñpani jäwäri itkañ unita yäma tärewänkañ Spen kome kwa yäñpäñä äre tabäñpäñ it tepmañkañ api kwet.

²⁹ ✧ Täñkañ ñode nadätat; Kadäni inken ärewayäj täyat-ken ukenä Kristo täño iron pähap näkken tokneñ pätak u api duiñ tamet.

³⁰ ✧ Unita notnaye, nin Jesu Kristota nadäj

✧ **15:24:** 1Ko 16:6 ✧ **15:25:** Apos 19:21 ✧ **15:26:** 1Ko 16:1, 2Ko 8:1, 2Ko 9:2,12; Apos 24:17 ✧ **15:27:** Rom 9:4, 1Ko 9:11 ✧ **15:29:** Rom 1:11 ✧ **15:30:** 2Ko 1:11; Kol 4:3, 2Te 3:1

imikinik täk takamänj unita, ba iron kädet Munapiktä nin bämopnin-ken pewän ahänkuŋo unita yänpänj ɲode peŋ täwetat; Komi epän täyat ɲo täŋmeham takta näka yänpänj Anutu-ken yänapik man yäk täkot.

³¹ Ude täŋirä Anututä äyuŋ täŋ namiŋpänj äma Judia komeken nanik Anutu täŋo man bitnäk täk takan u keriken nanik kan nämagurän. Ba in Anutu-ken yänapiŋirä Jerusalem äbot täŋpani ämawebetä täŋkentäk yäpmänj kwayänj täyat unita gäripi kan nadäwut.

³² Ude täŋirä Anututä nadänj namiŋirän inken oretoret terak äre tabänpänj itpäŋ-nadäk säkgämän täŋpänj kehäromi bok kan yäpna.

³³ Täŋpäkanj Anutu bänep pidäm mähemi unitä inkät tärek-täreki nämo it täyon. U Bureni.

16

Äbot täŋpanita yäniŋoret man

¹ Eruk man kubä nadätat uwä ɲode; In wanotnin Fibi, Senkria kome ämawebe äbot täŋpani täŋkentänj yämik täyak u säkgämän imagutpäŋ kan oranj imut yänj nadätat.

² Anutu täŋo kudupi ämawebetä kädet ude täkta yäwani unita udegän Ekäni täŋo wäpi terak imagurirä imaka kubäta wäyäkŋepänj yäniränä kan täŋkentänj imut. U imata, wanotnin uwä näk ba äbot täŋpani mäyap täŋkentänj nimik täyak.

³ ✧ Täŋkanj Prisila-kät äpi Akwila, u näkkät Kristota watä epän bok täŋpani u bänep oretoret manna ɲo kan yämut.

✧ **16:3:** Apos 18:2,18,26

⁴ Yarä uwä näk täŋkentäŋ namikta gupita nämo iyap taŋkumän. Unita näkägän nämo yäniŋ oretat. Nämo, guŋ äbotken nanik äbot täŋpani uken-uken nanik u imaka, udegän bänep täga nadäŋ yämik täkaŋ.

⁵ ✧ Täŋkaŋ äbot täŋpani ämawebe yanäpi unitä yotken käbeyä täk täkaŋ u näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut.

Täŋkaŋ notnapak tägagämän Epainetus u näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. U Esia komeken intäjukun-inik Jesuta nadäkinik täŋkuk.

⁶ Täŋkaŋ Maria, komi epän täŋ tamik täŋkuko unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut.

⁷ Täŋkaŋ Adronikus kenta Julius unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut. Yarä uwä nägätnin moräk kubägän, komi yotken näkkät bok itkumäŋ. U aposoro yarä tägagämän yäŋ yäwerani. Yarä uwä Jesuta nadäkinik täŋjirän näk mäden nadäkinik udegän täŋkut.

⁸ Täŋkaŋ Ampliatus, Kristo wäpi terak notnapak gäripi-inik nadäŋ imik täyat unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut.

⁹ Täŋkaŋ Abanus, näkkät Kristota watä epän bok täŋpani unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. Ba notnapak tägagämän kubä Stakis unita imaka, näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut.

¹⁰ Täŋkaŋ Apeles, Kristo täŋo epän täŋpani bureni-inik kubä unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. Ba Aristobulustä äbotken nanikta imaka, näkŋo bänep täga manna ŋo kaŋ iwerut.

✧ **16:5:** 1Ko 16:15,19, 2Ti 1:15

¹¹ Tãŋkaŋ nãkŋakãt nanik Herodian unita nãkŋo bãnep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. Ba Nasisus tãŋo äbotken nanik Ekãnita nadãkinik tãŋpani unita imaka, nãkŋo bãnep oretoret manna ŋo kaŋ yãwerut.

¹² Tãŋkaŋ webe yarã Ekãni tãŋo watã epãn tãŋpani wãpi Trifinia kenta Trifosa unita nãkŋo bãnep oretoret manna ŋo kaŋ yãwerut. Ba wanotna tãgagãmãn Pesis unita imaka. U Ekãnita watã epãn kehãromi tãk tãyak.

¹³ ✧ Tãŋkaŋ bãnep oretoret manna ŋo Rufus kaŋ iwerut. Rufus uwã Ekãni tãŋo iwarãntãki tãgagãmãn kubã. Ba Rufus miŋi imaka, nãkŋo bãnep tãga manna ŋo kaŋ iwerut. U nãkŋo meŋna ude itkuk.

¹⁴ Tãŋkaŋ nãkŋo bãnep oretoret manna ŋo Asinkritus, Flegon, Hemes, Patrobas ba Hemas ukãt notniye ätu penta it tãkaŋ u kaŋ yãwerut.

¹⁵ Tãŋkaŋ Filologus kenta Julia ba Nereus yanwanori, ba Olimpes-kãt Anutu tãŋo kudupi ämawebe penta it tãkaŋ unita imaka kaŋ yãwerut.

¹⁶ ✧ Tãŋpãkaŋ äbot tãŋpanitã tãk tãkaŋ ude kowat iniŋ orerãn tãk tãkot. Tãŋkaŋ Kristo tãŋo äbot komeni komeni kuduhtagãntã bãnep oretoret man tamikaŋ ŋo.

Jukuman tärek-tärek

¹⁷ ✧ Eruk notnaye, äma ätu tãŋo mebãri täwerayãŋ täyat unita ket nadãŋ täpäneŋpãŋ kuŋatneŋ; Äma man bureni täwetpãŋ täwoŋãrewani u mãde ut imiŋpãŋ äbot tãŋpani bãmopi-ken duŋ-wewek kãdet

mebäri mebäri pewä ahäk täkaŋ unita watäni it täkot. Äma udewanitä äma täŋo nadäkiniki täŋpewä putärek täkaŋ unita yabäŋ umuntaŋ päŋku in-jingän itneŋ.

18 ✧ Nadäkaŋ, äma udewani Ekäninin Kristo täŋo epän nämo täk täkaŋ. Nämo inik, u iniken gup täŋo nadäŋ gärip ugänpäŋ iwarän täŋpäŋ täk täkaŋ. Ude täŋkaŋ bänep ärik-ärik man me pidäm terak ämawebe kädet waki udewanita mebäri nämo nadäwä tumbani u täŋyäkŋat täkaŋ.

19 ✧ Täŋ, inä Anutu täŋo man iwarän täŋirä intäŋo biŋam ämawebe kudup nadäŋ moreŋkuŋ. Unita näk inta oretoret pähap nadäŋ tamitat upäŋkaŋ ŋode kaŋ irut yäŋ nadätat; Kudän siwoŋi kädetta nadäwä tumbäpäŋ waki täktäk kädetta nadäwä tumäkta guŋ ude kaŋ irut.

20 ✧ Ude irirä bänep kwini terak irit täŋo mähemi Anutu unitä ätu nanak itkaŋ täŋkentäŋ tamiŋirän Satan yeŋiwat päpmo api yeŋjakŋitneŋ. Eruk Ekäninin Jesu täŋo orakorakitä inken it tamik täyon.

21 ✧ E man kubä ŋode; Näkkät epän bok täŋpani Timoti unitä inta bänep oretoret man täwetak. Ba näkŋakät nanik Lusias, Jeson, Sosipate u imaka udegän, täwetkaŋ.

22 Täŋpäkaŋ äma Pol täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ man päke kudän täyat ŋo, Tetius näk imaka, Ekäni wäpi terak bänep oretoret man täwetat.

23 ✧ Täŋkaŋ Gaius imaka, bänep oretoret man

✧ **16:18:** Plp 3:19; Kol 2:4, 2Pi 2:3 ✧ **16:19:** Rom 1:8; Mat 10:16, 1Ko 14:20 ✧ **16:20:** Rom 15:33; Stt 3:15 ✧ **16:21:** Apos 16:1-2; Apos 19:22, 20:4 ✧ **16:23:** 1Ko 1:14

täwetak. Gaius uwä yori-ken yäñnäknat päñku nepmanpäñ watä it namik täyak, ba ño nanik äbot täñpani kuduptagänta imaka, watä säkgämän it yämik täyak. Täñpäkañ yotpärare ñonitäño monen watä irani wäpi Erastus ukät notninpak kubä Kwatus, yarä u imaka, inta bänep oretoret man täwetkamän.

²⁴ Eruk Ekäninin Jesu Kristo täño orakoraki unitä in kuduptagän-ken it tamik täyon.

Anutu wäpi iniñoret täkäna!

²⁵⁻²⁶ ✧ Anutu wäpi iniñoret täkäna! Anutu u nadäkinikjin täga täñ-kehäromtañ tamiñpäñ tepmanpäñ kehäromigän itneñ, Jesu Kristo täño Manbiñam Täga, näkä täwetpäñ täwoñärek täyat unitä yäyak ude. Manbiñam Täga u bian käbop it yäpmän äbukopän apiño unitäño bureni profettä man kudän täwani terak Anututä kwawakinik pewän ahäñkuk. Ude täñpäñ Anutu tärek-täreki nämo it täyak unitä ämawebe äbori äbori komeni komenitä manbiñam u nadäkinik täñpäñ buramineñta peñ niwerirän yäñahäk täkamän.

²⁷ ✧ Täñpäkañ Anutu kubä unitägän ini nadäwä tärek mähem. Unita kudän Jesu Kristotä täñkuko uterak epmäget kudän ba iniñ oretoret pähaptä Anututa tärek-täreki nämo ärok täyon. U Bureni!

✧ **16:25-26:** Efe 1:9, 3:5,9; Kol 1:26; Rom 1:5 ✧ **16:27:** 1Ti 1:17; Jud 25

Tuma-Irumu
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long
long tokples Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2025-05-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 May 2025 from source files dated 3 May 2025

914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5